

AVAN/02

**ALLÒ QUE
NO SABIEM
QUE
SABEM**

avan espais rurals
de recerca
contemporània

**ALLÒ QUE
NO SABÍEM
QUE
SABEM**

AVAN/02

Comissariat i direcció del projecte: Rafael Tormo Cuenca
Coordinació tècnica: Carolina Cuenca

Tècnics de les poblacions: Eugeni Trilles, Ana Querol, Vicente Pi,
Anabel Ejarque, Vicent Ferrer i Marta Ballester

Mediadors: Teresa Torrejón i Javier Martínez, Cristina Herrero i Vicent Ferrer,
Guillem Montañés Saura, Joan Martí Pinell, Cristina Artola Omedes,
Marta Pacheco Sebastià, Javier Soligó i Inés Milián

© Textos: Rosa Cerarols, Marina Garcés, Iris Verge, Luis Camnitzer
i Rafael Tormo Cuenca

© Fotografies: Juanjo Clausell, AVAN i els respectius autors

Correcció lingüística: Servei de llengües i terminologia de l'UJI i Núria Dobon
Maquetació: Sandra López Parra
Muntatge i transport: SCOMUNICATIVA

Edita: Universitat Jaume I
Publicacions de la Universitat Jaume I
Servei de Comunicació i Publicacions

Dossiers d'Extensió Universitària, 12
ISSN: 1578-5904
DOI: <http://dx.doi.org/10.6035/1578-5904.12>
Dipòsit legal: CS 392-2008

Publicacions de la Universitat Jaume I és una editorial membre de l'UNE, cosa que
en garanteix la difusió i comercialització de les obres en els àmbits nacional i inter-
nacional. www.une.es

Llicència: Creative Commons.
Reconeixement-NoComercial 4.0 Internacional

1. Presentació AVAN/02	6
2. Segon encontre AVAN	8
Finalitat	10
Experiència	11
Travessia	11
Destinatariis	12
Objectius	13
3. Programa	14
 4. Allò que no sabem que sabem / Pobles	28
 Altura / Acollir l'existència	30
 Viver / Ho sabem tot i no podem fer res	52
 Vilanova d'Alcolea / Transversalitat front normativització	80
 Forcall / Allò desconegut com a motor de recerca	104
 Vilafranca / Qüestionar la realitat passa per explorar allò que no sabem	126
5. Compartir coneixement	151
Rosa Cerarols / R.U.R.A.L.I.T.A.T. Pensar juntes i en veu alta per dibuixar idees nostres	152
Rafael Tormo Cuenca / Com saber allò que no sabem que sabem	162
Iris Verge / I en el fons ho sabem tot	168
Luis Camnitzer / Castelló. Art, educació i poder	178

1. PRESENTACIÓ

Arribada amb l'autobús d'AVAN a Vilafranca

Som una xarxa de Centres rurals per a la recerca contemporània. Un espai on l'experimentació es presenta com una part fonamental i que pretén mobilitzar els coneixements cap als marges, buscant justament aqueixos marges on es produeix la hibridació i la perifèria dels sabers. Per a aquests fins, la xarxa AVAN utilitza l'art i el pensament crític com a mecanismes d'investigació i de foment de la convivència que promouen els béns relacionals.

AVAN Espais rurals de recerca contemporània, juntament amb altres institucions públiques com el PEU-Programa d'extensió Universitària de la Universitat Jaume I de Castelló, la Diputació de Castelló, el Consorci de Museus, la Generalitat Valenciana i els Ajuntaments d'Altura, Forcall, Vilafranca, Vilanova d'Alcolea i Viver, treballem conjuntament amb altres agents socials, culturals i artístics, per a compartir esdeveniments, espais i recursos que vinculen a totes aquestes localitats.

Localitats on es desenvoluparan les jornades:
Altura, Forcall, Vilafranca, Vilanova d'Alcolea i Viver

Residències artístiques AVAN/02
de juliol/agost/setembre del 2022

Experiència AVAN/02
11, 13, 14 i 15 d'octubre del 2022

2. SEGON ENCONTRE AVAN

Les pedagogies de renovació caminen amb les necessitats del seu temps, sent la crisi educativa un clar reflex de la crisi al món, i per tant de la societat, on ja no ens podem imaginar com a un projecte col·lectiu amb un mateix escenari.

AVAN/02 «ALLÒ QUE NO SABÍEM QUE SABEM», incorpora les comunitats educatives al projecte, amb un nou enfocament que canvia l'afirmació imperant de *fes-ho com jo* a *fes-ho amb mi*.

Les pedagogies de renovació caminen amb les necessitats del seu temps, sent la crisi educativa un clar reflex de la crisi al món, i per tant, de la societat, on ja no ens podem imaginar com a un projecte col·lectiu amb un mateix escenari.

COM ÉS I QUÈ ES FA?

- Jornades d'encontres oberts i compartits.
- Processos oberts de pràctiques artístiques i educatives.
- Exposicions itinerants, accions performatives, tallers, compartir coneixements.
- Programa formatiu per a mediadors i mediadores.
- Treball específic d'investigació i materialització de la recerca per a compartir-la als espais AVAN.
- Visibilitzar (per a posar-ho en comú) allò que queda als marges de les habituals polítiques per a la promoció d'allò rural.
- Pensar-nos des dels processos i la vida en comú.

FINALITAT

Per mitjà de l'art i el pensament com a eines d'investigació i de foment de l'habitar, es presenta aquest nou programa per al 2022 AVAN/02. «ALLÒ QUE NO SABÍEM QUE SABEM», projecte que s'emmarca dins d'AVAN. Espais rurals de recerca contemporània

Acomiadament a la tornada del viatge AVAN/02

EXPERIÈNCIA

Treball de recerca. Primer exercici d'encontre entre una proposta artística i un entorn, on es realitzarà un projecte en comú per a pensar en el nosaltres.

En aquest nucli treballaran conjuntament l'artista o pensador, els mediadors i les associacions o col·lectius de cada localitat. A més a més, abans d'aquest període els mediadors rebran un curs de formació per ajudar-los a desenvolupar un projecte que relacione el territori, la temàtica del projecte, l'artista i les dinàmiques, necessitats i excepcionalitats dels que intervenen.

TRAVESSIA

Exposicions, accions performatives, diàlegs i col·loquis. De modalitat presencial, l'encontre tindrà lloc a les localitats d'Altura, Forcall, Vilafranca, Vilanova d'Alcolea i Viver en residència (juliol/agost), i la posada en comú els dies 11, 13, 14 i 15 d'octubre del 2022.

Una travessia pels cinc pobles de l'interior que ens travessen per a generar noves converses i que vol convidar-nos a repensar i qüestionar transversalment els coneixements actuals concebuts a l'entorn educatiu promovent així béns relacionals i augmentant la cultura de la cura entre iguals.

Travessar espais públics des d'un compartir coneixements, experiències, sabers populars i transversalitats, que a la fi ens deixen pensar i viure un present.

La finalitat d'AVAN/02. «ALLÒ QUE NO SABÍEM QUE SABEM», és la de posar en joc la imaginació per explorar noves idees del que no som des dels entorns rurals de les comarques de l'interior de Castelló.

Les jornades d'exercici conjunt no volen generar noves receptes ràpides dels imaginaris de futurs amb propostes immediates de solució, sinó que, es volen explorar nous camins que disposen d'altres recursos de riquesa col·lectiva, on el saber és lliure i no dogmàtic.

DESTINATARIS

- Les persones, associacions, agrupacions socials, culturals i artístiques de les localitats on es vol intervenir: Altura, Forcall, Vilafranca, Vilanova d'Alcolea i Viver; així com d'altres poblacions.
- Es posarà èmfasi en potenciar l'assistència d'alumnes dels IES i escoles de les localitats comarcals, així com del col·lectiu universitari de la Universitat Jaume I en col·laboració amb el PEU-Programa d'extensió universitària.
- Persones interessades a participar-hi directament o indirectament.

OBJECTIUS

- Generar discursos que ajuden a desmantellar la imatge negativa associada al territori.
- Retroalimentar el pensament crític a partir de les mateixes experiències de l'àmbit rural.
- Reflexionar sobre les diverses manifestacions i interrelacions sobre les potencialitats de la cultura com a ferramenta d'autonomia comunitària, creadora de la seua pròpia identitat (cultural i social).
- Afavorir espais i processos relacionals per a millorar la xarxa comunitària i per incidir en les especificitats locals més enllà de models urbans.
- Recuperar plantejaments autònoms i marcs d'educació popular, repensant les maneres de relació i generació d'art en els nodes de creació al medi rural.
- Potenciar l'estructura horitzontal del coneixement i de creació.
- Barrejar les problemàtiques contemporànies amb les realitats rurals.
- Possibilitar l'entrecreuament de llenguatges i facilitar les relacions entre disciplines distants.

3. PROGRAMA

Curs de mediació d'AVAN, amb la col·laboració de Laura Pastor

ACTIVITAT 1

CURS DE FORMACIÓ EN MEDIACIÓ CULTURAL

- AVAN/02 vol ampliar la possibilitat de relacionar-se més i millor amb el mateix context dels municipis que hi participen, i aprofundir amb el treball dels mediadors de les localitats, com a agents primordials a l'hora de desenvolupar projectes d'aquestes característiques en l'entramat social dels pobles.
- El paper del mediador és clau per al bon desenvolupament del projecte, tenint en compte que: el seu paper és essencial per obrir noves vies de participació.
- Cada mediador tindrà l'habilitat de trobar els coneixements compartits del patrimoni popular perquè hi haja una vinculació òptima de l'artista amb el territori i la seua producció.
- Estaran en contacte amb els coordinadors dels projectes i els artistes per a facilitar qualsevol qüestió.
- El seu paper serà el de vincular-se i ajudar a vincular la proposta, context i procés amb la coordinació del projecte, l'artista i el poble.

Per al bon desenvolupament del treball del mediador, l'equip d'AVAN ha preparat una formació específica que us ajudarà amb les vostres llavors dins del projecte. El programa de mediació guiarà a la mediadora/mediador per poder integrar-se amb especial èmfasi en el treball a realitzar en cada poble. La formació constarà de quatre sessions d'hora i mitja cadascuna, acompanyades de 19 vídeos tutorials, on es desenvolupen les següents punts:

Sessió 1. On line

Què és la mediació?

Sessió 2. On line

Per a què serveix la mediació?

Sessió 3. On line

Com puc fer la mediació?

Sessió 4. Presencial

Trobada entre els residents, els mediadors i l'equip de coordinació general.

ACTIVITAT 2

RESIDÈNCIA + MEDIACIÓ + EXPOSICIÓ

En cada població pertanyent a la Xarxa AVAN (Altura, Forcall, Vilafranca, Vilanova d'Alcolea i Viver) hi tindran lloc dos nuclis d'activitats:

Residències artístiques AVAN/02

juliol / agost / setembre

- Treball de recerca: amb els dos mediadors de cada poble, els residents poden compartir coneixement amb persones, col·lectius o associacions locals.
- Producció/materialització dels processos: es durà a terme una exposició dels treball de recerca o processos per a compartir amb tot el grup AVAN i amb aquells que s'apropen.

Experiència AVAN/02

11, 13, 14, i 15 d'octubre

- Exposició: exposició dels treball de recerca o processos realitzats amb agents del territori (instituts, centres escolars, associacions, agrupacions veïnals) i els residents.
- Compartir coneixement: per mitjà de tallers, conferències i taules rodones ens endinsarem en els resultats dels projectes.

ACTIVITAT 3

LLIBRE: AVAN/01. «SEMBRAR MONS»

Llibre AVAN/01 «SEMBRAR MONS»

Publicació i edició d'un llibre d'assaig com a procés d'investigació i registre de què s'ha produït a l'encontre d'AVAN, fent un treball d'aportació i memòria reflexiva del món contemporani i el seu pensament crític a l'àmbit rural. Aquesta publicació se sumarà a l'anterior edició d'AVAN/01 «SEMBRAR MONS», i funcionarà com a un procés d'investigació i recollició dels processos oberts, per a futurs projectes de cultura i pensament.

Dimecres, 11 d'octubre

Universitat Jaume I Castelló

18.00 H Presentació del programa del segonencontre d'AVAN + Presentació del llibre d'AVAN/01 «SEMBRAR MONS»

19.00 H COMPARTIR CONEIXEMENT amb Luis Camnitzer (Uruguai/EUA)

Art i educació com a conceptes inherents, que ens posen la tasca de conèixer i millorar la societat. Luis Camnitzer, és un expert en temes d'educació artística, no creu en la «relació» entre art i educació sinó en la «integració» entre tots dos. Segons ell: «La integració entre art i educació es tradueix a qüestionar els sistemes d'ordre com ens ho presenten, a buscar sistemes d'ordre alternatius, a entendre el món com un complex de configuracions i no de dades aïllades. Es tracta llavors, d'explorar el que no sabem, en lloc de només explorar el que ja saben uns altres».

Videoconferència amb Luis Camnitzer

LUIS CAMNITZER

Com a assagista, crític d'art, comissari, pedagog, conferenciant, creador d'objectes, accions o composicions musicals, Camnitzer se centra en la capacitat transformadora de l'art, al qual considera en essència un producte de reflexió per despertar en l'espectador la participació activa i involucració en el procés artístic. La seua pràctica es caracteritza per abordar assumptes controvertits del nostre temps, en aquest cas, ens referim a la crítica de les societats neo-liberals per convertir l'educació en un instrument propagandístic i per tant irrellevant.

Luis Camnitzer

Dijous, 13 d'octubre

Altura «ACOLLIR L'EXISTÈNCIA»

16.00 H Eixida amb l'autobús de Castelló direcció a Altura

17.30 H Mediació per Altura amb Teresa Torrejón i Javier Martínez

19.00 H COMPARTIR CONEIXEMENT

20.00 H INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ: Projecte marc - El llibre roig edicions. Col·lectiu Massa Salvatge (València). Lloc: Iglesia Primitiva. C/ San Vicente, 37

22.00 H Sopar de germanor equip i participants projecte AVAN/02
Allotjament a Altura

Presentació del projecte Llibre Roig edicions, del Col·lectiu Massa Salvatge, en Altura

Divendres, 14 d'octubre

Viver «HO SABEM TOT I NO PODEM FER RES»

9.00 H Esmorzar de germanor equip i participants projecte AVAN/02

10.30 H Mediació amb Vicente Ferrer i Cristina Herrero

12.45H INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ: Cartografies nòmades: Mobilització del coneixement de les escoles de masos de Castelló. Heterotopia: Xelo Bosch i Cyrille Larpenteur. Lloc: Espacio Cultural de San Francisco de Paula

13.00 H Concert Sònic de XGUIX. Claustre Sant Francesc.

14.00 H Dinar de germanor equip i participants projecte AVAN/02

15.45 H Eixida de Viver direcció a Vilanova d'Alcolea

Matí en Viver amb Vicente Ferrer i Cristina Herrero

Divendres, 14 d'octubre
Vilanova d'Alcolea «TRANSVERSALITAT
FRONT NORMATIVITZACIÓ»

17:15 H Arribada

18.15 H Mediació amb Guillem Montañés

19.00 H INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ: Transversalitat front normativització.
Aina Palmer i Jordi Palau. Lloc: Casa de la Cultura

20.15 H Sopar de germanor equip i participants d'AVAN/02

21.30 H CONCERT/ACCIÓ: Solatge-Collage. Aina Palmer (Borriana) i Jordi Palau
(València). Lloc: Casa de la Cultura

23.00 H Autobús direcció Vall d'Alba, on ens allotjarem.

Aina Palmer i Jordi Palau

Dissabte, 15 d'octubre

Forcall «ALLÒ DESCONEGUT COM A MOTOR DE RECERCA»

9.00 H Esmorzar de germanor equip i participants projecte AVAN/02

10.00 H Eixida amb l'autobús direcció Forcall

11.30 H INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ: VAHO. Miriam Isasi. Lloc: Espai Cultural Convent d'en Blai Berge

12.30 H COMPARTIR CONEIXEMENT amb Rosa Cerarols. Lloc: Espai Cultural Convent d'en Blai Berge

13.15 H Mediació amb Cristina Artola, Joan Martí i Marta Pacheco

14.00 H Dinar de germanor equip i participants d'AVAN/02

15.30 H Eixida amb l'autobús direcció a Vilafranca

Rosa Cerarols

Dissabte, 15 d'octubre

**Vilafranca «QÜESTIONAR LA REALITAT PASSA PER EXPLORAR
ALLÒ QUE NO SABEM»**

16.30 H Arribada a Vilafranca. Temps de descans.

18.00 H COMPARTIR CONEIXEMENT amb Marina Garcés. Lloc: Sales Gòtiques
Ajuntament de Vilafranca

19.00 H INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ: Qüestionar la realitat passa per explorar
allò que no sabem. Pau Pardo i Vicent Orts. Lloc: Abadia Seven.

20.30 H Sopar de germanor equip i participants projecte AVAN/02

22.00 H Mediació amb Javier Soligó i Inés Milán

23.00 H Autobús direcció allotjament a Vilafranca

Artefacte de Pau Pardo i Vicent Orts

Diumenge, 16 d'octubre
Vilafranca

09.30 H Esmorzar equip i participants projecte AVAN/02 a Vilafranca

10.30 H Acomiadament. Fotografia final de grup

12.00 H Eixida amb l'autobús direcció a Castelló

14.00 H Arribada a Castelló

4. POBLES AVAN/02 ALLÒ QUE NO SABÍEM QUE SABEM

ALTURA

Acollir l'existència

ARTISTES

**Col·lectiu Massa Salvatge
(Teresa Mata, Lluç Mayol i Alba Oller)**

PROJECTE

El llibre roig edicions.

MEDIADORS

Teresa Torrejón i Javier Martínez

COL·LABORADORS

**Patricia Forner Aleixandre (professora de l'IES Alto Palancia),
Irene Aspas Tarrazón (professora de l'IES Cueva Santa), Sonia
Macián Gil (professora de l'IES Cueva Santa), Laura Pastor, «Ellas,
las valientes de Altura» grup anònim de vuit xiques d'entre 15 i 17
anys, Estudiants voluntaris dels instituts de referència del poble**

ESPAI AVAN

Església Primitiva

**LO QUEREMOS
SABER TODO**

**QUEREMOS
NUESTRO
ESPACIO**

**ESCÚCHANOS
HOY**

**HAY DOS VARAS
DE MEDIR**

**TENEMOS
MIEDO**

**QUEREMOS
EXPLICACIONES**

**SOMOS
NORMALES**

**ESTAMOS AQUÍ,
SOMOS ASÍ**

La mediació està travessada per les relacions, polítiques, afectes i l'educació. L'educació és un àmbit de pràctiques diverses que cada vegada semblen més cooptades per les versions meritòries de competències o productivistes, fent-hi cada vegada més complex el fet de sentir què pot l'educació quan ja a les nostres vides després d'haver passat per aquí ens queda un sentiment de no poder amb això fer res... Sols adaptar-nos.

Col·lectiu Massa Salvatge

És un col·lectiu situat a València conformat per Teresa Mata, Lluç Mayol i Alba Oller que té com a objectiu generar espais, accions, eines i projectes artístics i pedagògics des d'una dimensió cultural i política compromesa.

El col·lectiu va nèixer l'any 2019 com a associació i ara es conforma com una cooperativa sense ànim de lucre. Des d'aleshores ha begut de la trajectòria de les seues components emprant com a base el joc, les pràctiques artístiques contemporànies, la recerca i la participació social a través de diferents projectes pedagògics realitzats tant des de l'àmbit de la mediació artística com de l'acció social a museus i institucions públiques però també a associacions i col·lectius de base.

Des de l'origen el col·lectiu combina l'acció comunitària (vinculada estretament a l'impuls de l'espai comunitari de La Figuera Benimaclet) amb l'elaboració d'accions i projectes per encàrrec d'institucions i entitats artístiques i educatives (IVAM, MACBA, Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de València, Centre del Carme Cultura Contemporània, La Caldera, Addend, Florida Universitària, Museu de Valls, Espai Nyam Nyam, Experimentem amb l'Art, etc.).

Col·lectiu Massa Salvatge

Reunió telemàtica Altura

Reunió telemàtica del col·lectiu Massa Salvatge, mediadores i direcció del projecte AVAN

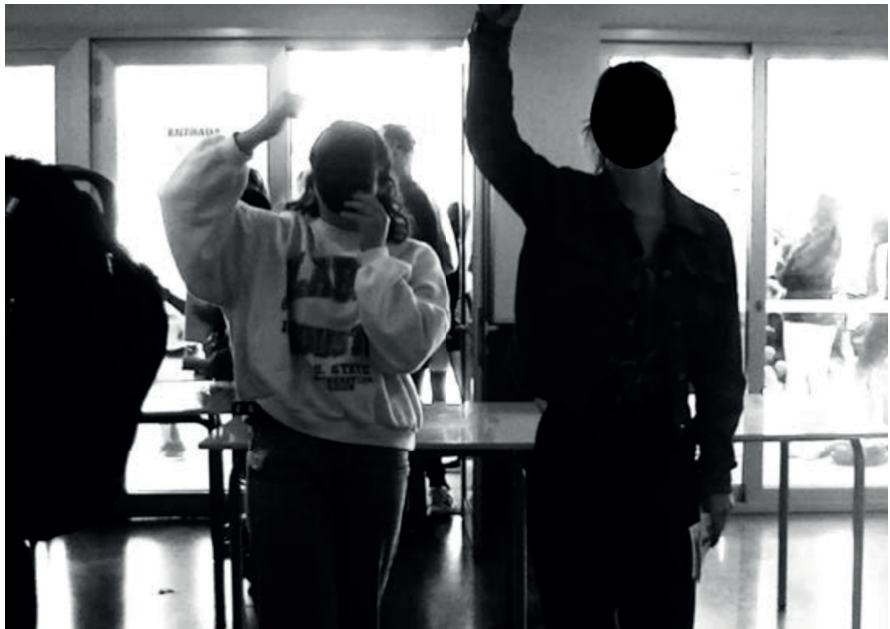
«La juventut estem ací», treball amb els alumnes dels IES Alto Palancia i Cueva Santa d'Altura

Jornada del col·lectiu Massa Salvatge amb els alumnes

«Volem informació, no excuses» resultat de l'activitat «Conjura antiadultista» amb els joves d'Altura

Conjura antiadultista amb els joves d'Altura

Preparant l'exposició El llibre roig edicions, en l'església Primitiva

Visita guiada pels mediadors Teresa Torrejón i Javier Martínez, per Altura i els espais i cases que allotjaren escoles rurals durant diferents èpoques

Parada al bar d'Altura

El libro rojo de los escolares, Manifiesto antiadultista, i Manual de resistència a l'adulisme a l'institut

El libro rojo de los escolares

El manifiesto antiadultista

EL LLIBRE ROIG EDICIONS

El projecte «El llibre roig edicions» va nèixer amb la voluntat de reescriure un vell llibre, que sota el títol «El libro rojo de los escolares», es va publicar a finals de la dècada dels 60 i principis de la dels 70 (evidentment del segle passat). Va ser a Dinamarca, de la mà de Søren Hansen i Jesper Jensen, i ràpidament es va estendre per Europa i Amèrica adaptant-se als problemes específics dels escolars de cada país. Aquest petit llibre va córrer com la pólvora de mà en mà, d'escola en escola, de país en país. A tot arreu amb un acolliment magnífic entre persones amb ganes de canviar l'educació i les relacions entre les persones adultes, les joves i la xicalla... Com a contrapartida, les autoritats acadèmiques, els capellans (poderosos a l'època), els pares i mares de família i altres «salvadors de la joventut», es van esquinçar les vestidures, van mobilitzar la premsa, els ministeris, les jerarquies... i van prohibir, segrestar, i fer soroll.

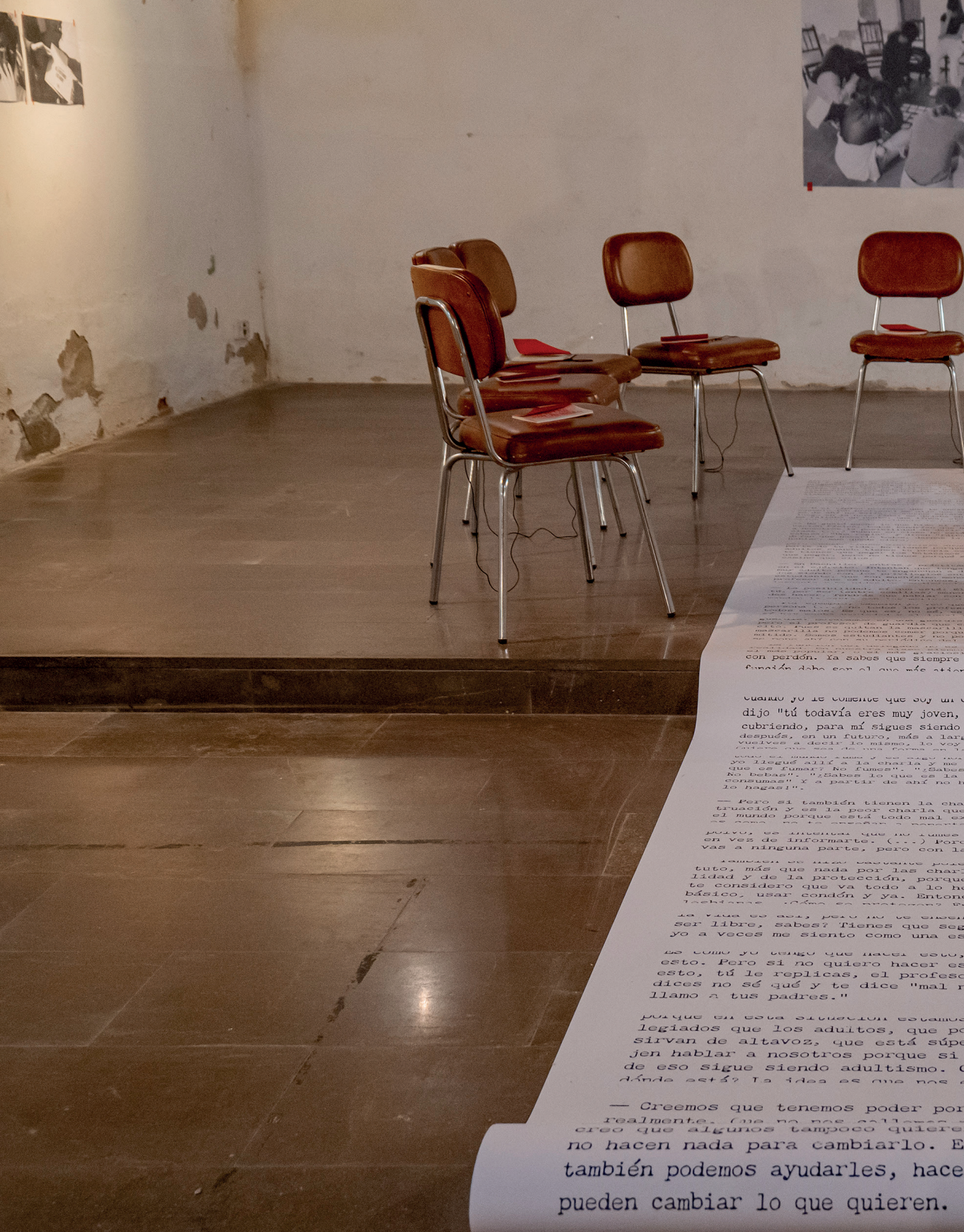

Portades El llibre roig edicions

Entenem la possibilitat de participació en el programa de residències AVAN/02, com a una nova edició del projecte que es concretarà amb una o diverses accions d'activació del debat en l'espai públic mitjançant suports gràfics (*ephemera*, pancartes i/o accions performatives) i, posteriorment, dos o tres trobades amb un grup d'entre 8 i 12 joves del poble, alumnes en curs d'estudis de secundària, amb els quals abordarem el debat i extraurem desitjos, perspectives i necessitats específiques dels xics i xiques que serviran, posteriorment, per a definir els continguts de l'edició que serà presentada en l'exposició dins les Experiències AVAN/02, juntament amb un registre documental del procés.

Visitants de l'exposició

con perdón. Ya sabes que siempre función debe ser al que más atien

cuando yo le comente que soy un t...
dijo "tú todavía eres muy joven,
cubriendo, para mí sigues siendo
después, en un futuro, más a largo
vives a decir lo mismo, lo voy
que me sea de una forma en
...
yo llegué allí a la charla y me
que es fumar, no fumes". "Sabes
No debes" "Sabes lo que es la
consumas" Y a partir de ahí no h
lo hagas".

— Pero si también tienen la cha
trucción y es la peor charla que
el mundo porque está todo mal, es
de cómo se le enseñan a pensar
punto, se enseñan que no fumes
en vez de informarte. (...) Por
vas a ninguna parte, pero con la
también se está enseñando por
tuto, más que nada por las char
lidad y de la protección, porque
te considero que va todo a lo b
básico, usar condón y ya. Enton
también. ¿Cómo se enseñan in
lo va a ser así, pero no te enseñ
ser libre, sabes? Tienes que seg
yo a veces me siento como una es

es como yo tengo que hacer esto,
esto. Pero si no quiero hacer es
esto, tú le replicas, el profes
dices no sé qué y te dice "mal r
llamo a tus padres."

porque en esta situación estamos
legislados que los aduitos, que p
sirvan de altavoz, que está sup
jen hablar a nosotros porque si
de eso sigue siendo adultismo. C
¿dónde está? La idea es que nos

— Creemos que tenemos poder por
realmente. (que no nos callen)
creo que algunos tampoco quieren
no hacen nada para cambiarlo. E
también podemos ayudarles, hace
pueden cambiar lo que quieren.

...do al que meter

...chico tierno y me
ya te irás des-
una mujer y ya
ro plazo, si me
a tomar en serio",
que no sea por el
... que me gusta
... Sabes lo
lo que es beber?
... no la
... nada más, "no

...ría de la mens-
...te pueden dar en
...plicado. En plan
... un tamaño en plan
... base de nuevo,
... que con el miedo no
... información sí.

...nada en el área
...las de la sexua-
...yo personalmen-
...tero normativo
...es las parejas
...ntonces un sí ha
...an a por ejemplo a
...uir estas reglas y
...clava en el mundo.

...esto y esto y
...to, esto y esto y
...or te escucha, le
...negativo, a casa,

... como menos privi-
...r mucho que ellos
...er guay. Que nos de-
...ellos se abanderan
...osea, la práctica
...escuchen a nosotros

...que lo tenemos
...n hacer eso, pero
...ntonces nosotros
...rles ver que sí, que

Presentació del projecte a Altura, Ajuntament, UJI, Massa Salvatge i AVAN

Exposició «El llibre roig edicions», del col·lectiu Massa Salvatge en l'església Primitiva d'Altura

quiero hacer esto, esto y esto
plicas, el profesor te escuchó
qué y te dice "mal negativo, a ca
tus padres."
legiados que los adultos, que por mucho que ellos
sirvan de altavoz, que está súper guay. Que nos de
de eso sigue siendo adultismo. Osea, la práctica
¿cómo está? La idea es que nos enseñan a nosotros
Creemos que tenemos poder porque lo te
almente. Que no nos callemos por
lizar, porque lo tenemos por
algunos

Més fotografies del registre de les activitats proposades per Massa Salvatge

VIVER

Ho sabem tot i no podem fer res

ARTISTES

**Col·lectiu Heterotopia
(Xelo Bosch i Cyrille Larpenteur)**

PROJECTE

**Exposició d'Heterotopia: Cartografies nòmades: Mobilització
del coneixement de les escoles de masos de Castelló**

MEDIADORS

Cristina Herrero i Vicent Ferrer

ACCIÓ

XGUIX

COL·LABORADORS

**Isabel Izquierdo Navarro, Juan Molina, Pili Collado Moliner,
Marisa Capilla, Ramón Juan Navarro, Timoteo Martínez
Silvestre, Eliseo Morte Juesas, Francisco Redón Cortes,
Isabel Navarro Izquierdo, Herminia Juan Navarro, Rosa López
Vicente, Amparo Blanch Romero, Amparo Romero Sebastián,
Miguel Ibáñez Gómez, Encarna Macián Salla, Joaquín Macián
Salla, Mercedes Molina Gil**

ESPAI AVAN

Convent Sant Francesc de Paula

Ens proposa pensar i explorar eixa màxima que ens precipita a dubtar del saber que ens administren i que tot sembla que no podem fer res front a l'esgotament d'una societat desencantada i sovint rendida.

En aquest últims anys molts col·lectius i projectes exploren més enllà de fer una crítica a la institució que analitze la relació entre el saber i el poder; per endinsar-se en pràctiques reals emancipadores que puguen retornar la possibilitat d'elaborar sentit transformador.

Pot la mediació substituir l'experiència?

HETEROPATIA

Aquest projecte consisteix en fer el seguiment de la cartografia de les escoles dels masos de la zona de Castelló, i aprofundir en la recuperació del patrimoni oral, visual i material per l'arxiu digital del Museu Pedagògic de Castelló gràcies al treball amb agents de Xèrica-Viver i la realització d'una exposició en Viver. Aquest treball continua la investigació d'Heterotopia Centre d'Estudis i d'Innovació per a la Participació sobre «Les escoles de masos» durant els darrers anys, un període en el qual s'han censat més de 120 escoles ubicades en diferents nuclis de masos de les comarques de Castelló i que van deixar de funcionar entre els anys 50 i els 80 del segle XX.

Xelo Bosch

Fundadora del col·lectiu d'art i política La Fiambrera, el treball de Xelo Bosch ha continuat en la línia de cerca i investigació de formes d'expressió inserides en el real. Una sort d'art «il·legítim» que practica intervenint l'espai públic, amb accions participatives on l'individu, a través d'un treball en comú, es construeix com un «subjecte del saber».

En l'actualitat des del Centre d'estudis i d'innovació per a la participació Heterotopia, segueix la seua investigació de desenvolupament d'estratègies col·lectives de construcció comunitària amb perspectiva feminista en el marc de diferents projectes municipalistes a la País Valencià.

Cyrille Larpenteur

Fundador de la UNILCO France (Universitat Lliure per la Construcció Col·lectiva). Desenvolupa un treball de formació i coordinació de projectes artístics (Les obres dels obrers, Dijous Milagros, histoires en minuscule...), així com d'investigació amb escrits com «Art et activisme, une perspective féministe», «Acte-representació» en el Catalogue de la Xème Biennale de París. Membre fundador d'Heterotopia Centre d'innovació per a la participació, ha desenvolupat al País Valencià projectes de plans de participació juvenil (Transforma València, transformació de Casal Jove de Nules, Escola de dret dels xiquets i adolescents.), pressupostos participatius (Montcada, Alcoi, Paterna...), consultes ciutadanes (Colònia d'Aviació d'Alcoi, el passeig marítim del Port de Sagunt...), Museu de memòria ora (Nules, Les Alqueries, Museu pedagògic de l'UJI) i exposicions (Aula de Desempoderamiento del Macho Alfa en el MACA d'Alacant...).

Heterotopia. Cyrille Larpenteur i Xelo Bosch

Entrevistes als veïns de Viver durant la residència de Xelo Bosch i Cyrille Larpenteur

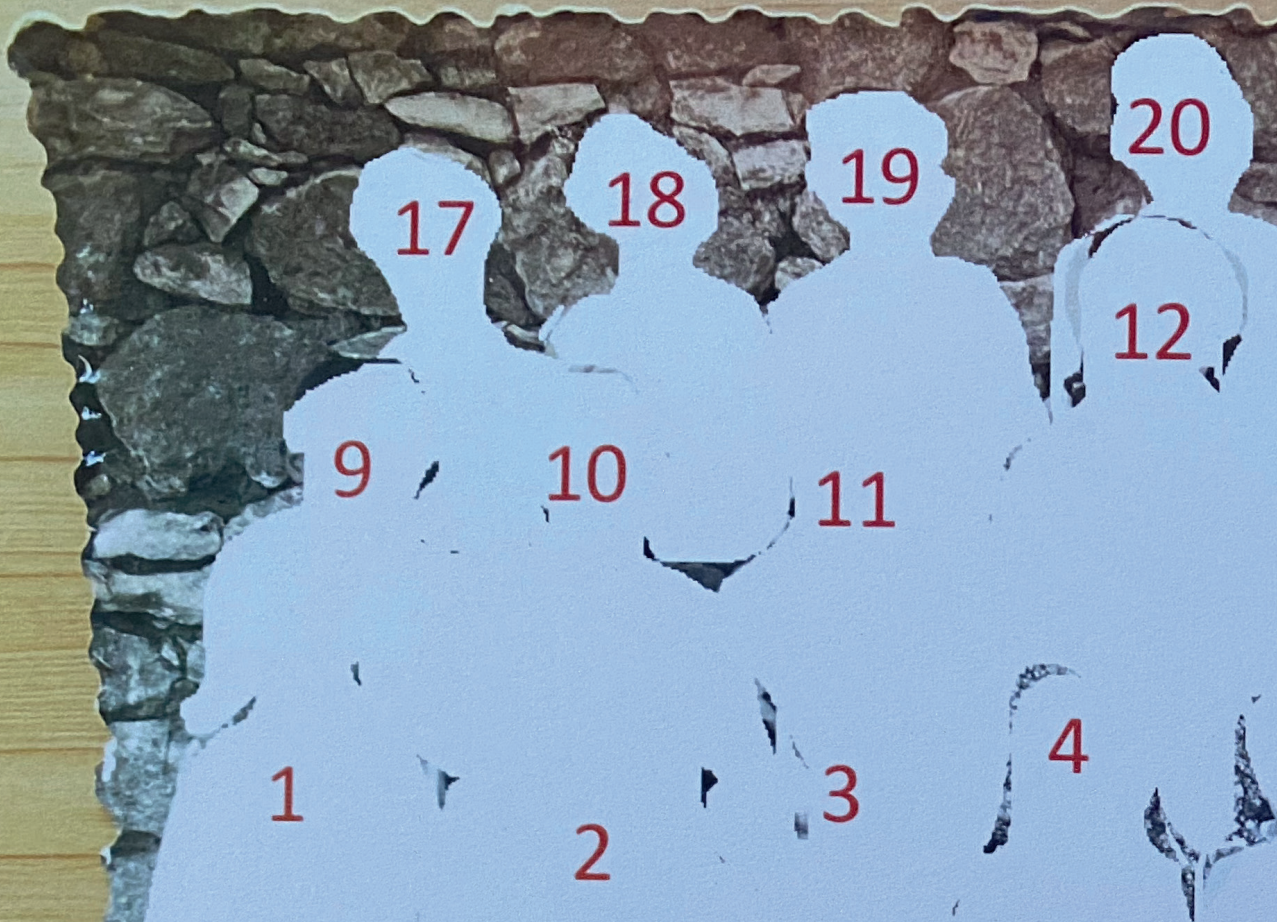
Xelo Bosch i Cyrille Larpenteur

Alumnes de l'escola de Ragúdo, 1938.

Nombres fotografías

FILA 1.

1. Francisco Monzonís Macián
2. Vicente Salla Iserte
3. Joaquín Macián Salla
4. Encarnación Macián Salla
5. Fina Martínez Silvestre
6. Manuel Iserte
7. Amparo Mañes Bertolin
8. Josefa Orero Salvador

FILA 2.

9. Avelino M
10. Francisco
11. Timoteo M
12. Amparo A
13. Manuel M
14. Mercedes
15. Pilar Corte
16. Celia Mart

Monzonís Macián
Salla Ibáñez
Martínez Silvestre
Gud Villalba (maestra)
Mañes Salvador
Monzonis Benedicto
és Mor
tínez Pertegaz

FILA 3.

17. María Orero Salvador
18. Ricardo Genes Monleón
19. José Juan Juan Montolio
20. Faustino Orero Salvador
21. María Mañes Salvador
22. Isabel Monzonís Macián
23. Consuelo Macián Salla

Escola Llar curs 1982/83

Alumnat curs 1982/83

Fotografia d'Hermínia

Alumnes de l'Escola-Llar de Viver

Visita amb el grup d'AVAN/02 a l'exposició del projecte a L'antiga escola de Ragudo, pedania de Viver

Heterotopia al claustre de Sant Francesc de Paula de Viver

Exposició «Cartografies nòmades. Mobilització del coneixement de les escoles de masos de Castelló» d'Heterotopia (Xelo Bosch i Cyrille Larpenteur), a l'espai cultural Convent de Sant Francesc

Exposició «Cartografies nòmades. Mobilització del coneixement de les escoles de masos de Castelló»

Fotografies de l'arxiu dels veïns de Ragudo i Viver, amb els pentagrames de les cançons que allí es cantaven

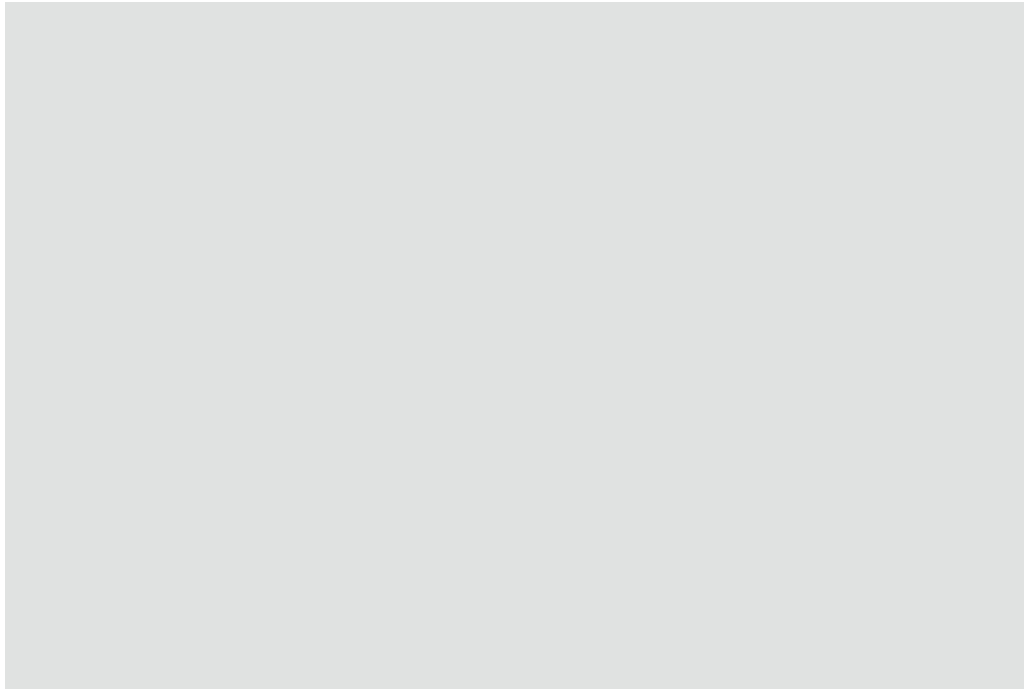

Travesseres

Una de les virtuts d'AVAN és la capacitat d'adaptar-se, incorporar, acceptar el trànsit d'allò que se li presenta en el camí... un primer any tinguérem a Paquita de Forcall (escultora, picapedrera i perruquera) i aquest any la casualitat va fer que ens trobarem a XGUIX... emigrat i ara de nou vingut per a reconèixer a ell mateix de nou en el paisatge afectiu que el va vore créixer.

XGUIX

XGUIX

És un artista visual i sonor català resident a Ragudo, meditador de tres lletres. En els seus treballs ens fa còmplices de la seua manera de veure i sentir el so. En un món on el VERS s'interioritza per a fer-se poema des d'una terra i unes pedres que només tenen sentit per a qui les viu. Des de la lletra «T» fins a la «A» hi ha un recorregut, una experiència d'immersió i una voluntat d'emergir des d'un paisatge oblidat a un nou escenari, que ens porta a la següent lletra... la «O».

XGUIX

Preparatiu del concert Sònic de XGUX al Claustre Sant Francesc

Edició en vinil de l'obra

VILANOVA D'ALCOLEA

Transversalitat front normativització

ARTISTES

Aina Palmer i Jordi Palau

PROJECTE

**Transversalitat
front normativització**

MEDIADOR

Guillem Montañés Saura

COL·LABORADORS

**Eugeni Trilles Fabregat
Francesco Zangari**

ESPAI AVAN

Casa de la Cultura

ALUMNES DE L'AULARI EXTRAMURS DEL CRA EL TRESCAIRE

Álvaro Bellés Riveiro, Aleix Ferreres Solsona, Noa Martínez Martínez, Triana Traver Monferrer, Martín Vera Traver, Ferran Díaz de Herrera Serra, Álex Martínez Martínez, Rocío Traver Monferrer, Sofía García Climent, Adrià Ostal Naranjo, Ainhoa García Viñes, Tanit Izquierdo Chité, Noa López Riveiro, Aurora Saura Aramendia, Leire Bort Traver, Unai Calduch Pérez, Marc Ferreres Solsona, Joan Ostal Naranjo, Abril Vera Traver, Ruth Tena de Lascio, Júlia Beltrán Viñes, Andreu Saura Querol, Eric Traver Martínez, Judit Bort Puchol, Cristina Ortega Viol, Alicia Saura Aramendia

MESTRES

Mari Carmen Llorenç Escrig, Juanjo Forés Mezquita, Raquel Ortiz Vargas, Encarna Sánchez Solsona, Santi Monforte Escriche

PERSONES MAJORS A LA LLAR DELS JUBILATS DE VILANOVA D'ALCOLEA

**Rosa Saura Mateu, Vicenta Saura Vidal, Consuelo Borràs Vidal,
Julia Vidal Capdevila, Rosa Emilia Ferreres Borràs**

La pràctica artística a les aules i de forma transversal pot ser una ferramenta de transformació mitjançant la hibridació de disciplines. Tot això a la fi ens pot ajudar a trencar estereotips com la raça, orientació afectiu-sexual, la discriminació per gènere, així com qualsevol altra discriminació normativa dominant.

AINA PALMER I JORDI PALAU

EXPOSICIÓ

Consta d'onze escultures giratòries o bodegonets, un per cada cançó, compostos per objectes rituals utilitzats en el videoclip, acompanyats de textos que amplien les intertextualitats i el procés de creació de les escultures, així com d'un concert en directe.

TALLER I RESIDÈNCIA

(Alumnes, docents, associació) per tal de crear una cançó que repense el folklore propi mitjançant les tècniques de collage electrònic, així com la construcció col·lectiva d'un bodegonet, replicant així el model del disc, fent-lo fractal.

CONCERT/ACCIÓ

Solatge-Collage. Projecte multidisciplinari que revisita el folklore valencià des d'una perspectiva crítica i oberta. Naix amb la creació d'un disc-videoclip en pla seqüència. En les onze cançons de Solatge es recullen referents com el de la Pastora (Florencio), el Xiquet de Simat (pilotari i bandoler) o el treball etnogràfic de la compositora castellanenca Matilde Salvador. Una de les principals tècniques creatives del disc Solatge és el collage a base de samplejos tant de melodies populars com del Misteri d'Elx, de Nino Bravo o d'elements de la ruta del Bakalao.

Projecte «Transversalitat front normativització». Foto: Antonio Pradas

Jordi Palau Ballester

Artista plàstic i video creador, està llicenciat en Belles Arts (UV) i té un Màster en Direcció d'Art (UPF). És el membre fundador i cantant d'Orxata Sound System. Palau ha fet tallers didàctics en diversos instituts i escoles sobre grafit, muralisme, hip-hop i altres estratègies de creació.

Aina Palmer

Doctora en poesia, té un doctorat sobre Vicent Andrés Estellés, ha estudiat filosofia i té un canal de YouTube on divulga el valencià. Ara, a més, canta «lletres d'anar per casa». Actualment és professora de la Facultat de Magisteri de la Universitat de València.

Reunió telemàtica durant la residència d'Aina Palmer i Jordi Palau

Aina Palmer durant la residència treballant l'activitat etnofolklorica amb alumnes del CEIP Vilanova d'Alcolea

Alumnes i docents del CEIP Vilanova d'Alcolea treballant els bodegonets

Dones de la Llar dels jubilats de Vilanova d'Alcolea, cantant i cantant cançons per a ser intervingudes pels alumnes i artistes

Alumnes del CEIP Vilanova d'Alcolea

Jordi Palau treballant la peça musical amb els alumnes del CEIP Vilanova d'Alcolea

Fotografia de grup d'Aina Palmer i Jordi Palau, amb alumnes i docents del CEIP Vilanova d'Alcolea

Aina Palmer amb alumnes del CEIP Vilanova d'Alcolea durant la residència, treballant l'activitat etnofolklorica

Arribada en bus a Vilanova d'Alcolea

Sopar de l'equip i participants projecte AVAN/02

Presentació del projecte als veïns, pares i mares dels alumnes de l'escola de Vilanova d'Alcolea al Centre Cultural de la localitat

Aina Palmer

Concert/acció: Solatge-Collage d'Aina Palmer

Jordi donant veu als alumnes del CRA El Trescairede Vilanova. Ens ensenyen com han tallat i pegat la música i les lletres de les cançons populars del poble

perquè se les aprenque

Vídeos de la recerca amb la gent gran del poble,
cançoners i dites populars de Vilanova d'Alcolea

ren/de 'lo d'antes'

Objectes resultat dels tallers amb els alumnes. Giradiscs amb objectes trobats

Instal·lació del procés dels tallers d'Aina i Jordi amb els alumnes del CRA El Trescaire

Bodegonet del solatge de Vilanova d'Alcolea. Aina Palmer i Jordi Palau

Bodegonet del Solatge de Vilanova d'Alcolea. Aina Palmer i Jordi Palau

FORCALL

Allò desconegut com a motor de recerca

ARTISTA

Miriam Isasi

PROJECTE

Vaho

ESPAI AVAN

Convent d'en Blai Berge

MEDIADORS

Joan Martí Pinell, Cristina Artola Omedes,
Marta Pacheco Sebastià

COMPARTIR CONEIXEMENT

Rosa Cerarols

COL·LABORADORS

Maria Tena Ripollès, Tonet Amela Altaba, Jordi Pacheco, Sebastià, Saúl Ferrer Bordàs, Joan Martí Benavent, Santiago Artola Ferrer, Felipe Edo, José Luis Viñals Pitarch, Essències dels Ports, Albert Guardiola Querol, Anabel Ejarque Peñarroya, Sergi Mestre Vidal, Lola Antequera Guarch, Adrià Rovira Cervera, Óscar Martí Querol, Paquita Pallarés

CRA ELS PORTS / ALUMNAT I CLAUSTRE PARTICIPANT

Balma, Mario, Lucas, Dominic, Damian, Rubén, Andrés, Thiago, Adrián, Andrea, Leo, Xavi, Maria, Dennis, Queralt, Sergi, Ian, Lucía, Solayman, Martí, Imán, Loma, Marçal, Dídac, Omaira, Rubén, Lucas, Ander, Denis, Hugo, Berta, Aleix, Nezmina, Alissa, Cesc, Catalina, Sergi, Gorka, Lluc, Santi, Àlex, Romina, Bernat, Rubén, Mario, Víctor, Sara, Andreu, Guillermo, Víctor, Pau, Alba, Rodrigo, Alejandro, Angi, Islam, Gal·la, Mar, Marc, Ander, Alex, Yaakoub, Shara, Max, Johan, Assetou, Isaac, Xavi, Dioukounda, Sara, Iannis, Leyre, Fátima, Nuria, Andrés, Alberto, Arianna, Alex, Ainhoa i Boujema, Ernesto, Conchín, Mariló, Susana, Dani, Alicia, Rocío, Eugenia, Adrián, Cristina, Aroa, Josema, Mª José, Neus, Montse, Carmen, Isabel, Alba, Laura, Maite, Juanma, Emilio.

La proposta és pensar en un art que s'aventura en el camp d'allò desconegut; sacseja els paradigmes fossilitzats, i juga amb especulacions i connexions considerades «il·legals» en el camp del coneixement disciplinari. L'enfocament que es redueix a la fabricació de productes evita aquests temes; es confirmen les estructures existents i la societat roman en calma i esmusada. Es genera així, un espai de confort.

MIRIAM ISASI

PROJECTE VAHO

L'aroma d'unes certes plantes ens vincula al record, a la memòria d'un paisatge. S'ha cartografiat el territori des de l'olfacte, generant una essència que combina diferents olors vegetals. Mitjançant un procés de vaporatge, plantes festives i medicinals generen un herbari immaterial com a identitat d'un lloc.

Modus operandi: Es mantindran converses sobre el paisatge amb els paisans de Forcall, amb l'objectiu d'establir punts de connexió entre les diferents plantes identitàries del lloc. Algunes d'aquestes plantes són medicinals, estan vinculades a festes populars o formen part de l'imaginari col·lectiu. Una vegada recol·lectades, es mesclaran en unes àmfores de ceràmica prèviament realitzades per al projecte De tea a brea, subvencionat pel Govern Basc. Emprarem aquests recipients com a contenidor d'essències. A la sala d'exposicions es disposaran les quatre àmfores de ceràmica amb foc directe mitjançant fogons de gas, amb l'objectiu de generar, mitjançant vaporatge, diferents aromes realitzades a partir de les plantes candidates.

Algunes de les plantes candidates: alfàbrega / argilaga / safrà / timonet / romer / flor de saüc / carrasca / espígol / ginebre / auro / xiprer / pi / oms / xops / savina / carabassa.

Miriam Isasi

Doctora en Belles Arts per la EHU/UPV i la UNAM. Ha participat en programes de residència en l'Acadèmia d'Espanya a Roma (Itàlia), Artista x Artista (Cuba), Fundació Bilbaoarte, Kunsthaus en Bregenz (Àustria), EAS-EZE Bitamine Faktoria (Irun-Buenos Aires), DT.Studio a Pequín, Nekatoenea a Hendaia (França), Centre d'Art i Natura a Farrera (Espanya) i en la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. Des d'un posicionament contemporani, genera un discurs que es construeix a partir de gestos a l'antropologia, la història, l'activisme, el paisatge i la memòria. Ha participat en diferents exposicions en ARTIUM, Acadèmia d'Espanya a Roma, Acadèmia Sant Ferran, Museu Guggenheim Bilbao, Museu de Belles arts de Bilbao, Sala Rekalde, MUSAC, HUARTE, CAB, Fundació BilbaoArte o Museu Sant Telmo entre altres. En aquests moments treballa amb Talka Galeria en la producció i visualització d'alguns dels seus últims projectes i està preparant les seues pròximes exposicions per al Centre Cultural Montehermoso a Vitòria-Gasteiz (2021), Azkuna Zentroa Alhóndiga a Bilbao (2021), i Centre d'Art La Panera a Lleida (2022).

Miriam Isasi

Reunió telemàtica de Rafael Tormo, Miriam Isasi, Joan Martí, Cristina Artola i Marta Pacheco

Miriam Isasi durant la residència a Forcall

Visitant a productors d'aromàtiques del poble de Forcall on es transformen les herbes en olis per a diferents usos

Paisans de Forcall

Recol•lectant romer per al projecte

Preparant l'exposició al Convent
d'en Blai Berge

Miriam en l'acció sanadora. Herbes per netejar la violència de l'espai que va ser presó i tomba en època carlista i on van morir d'inanició més de mil presoners

Detall de l'acció de sanar l'espai al Convent

Treball dels alumnes del centre escolar de CRA Els Ports

Compartir coneixement

Rosa Cerarols a Forcall

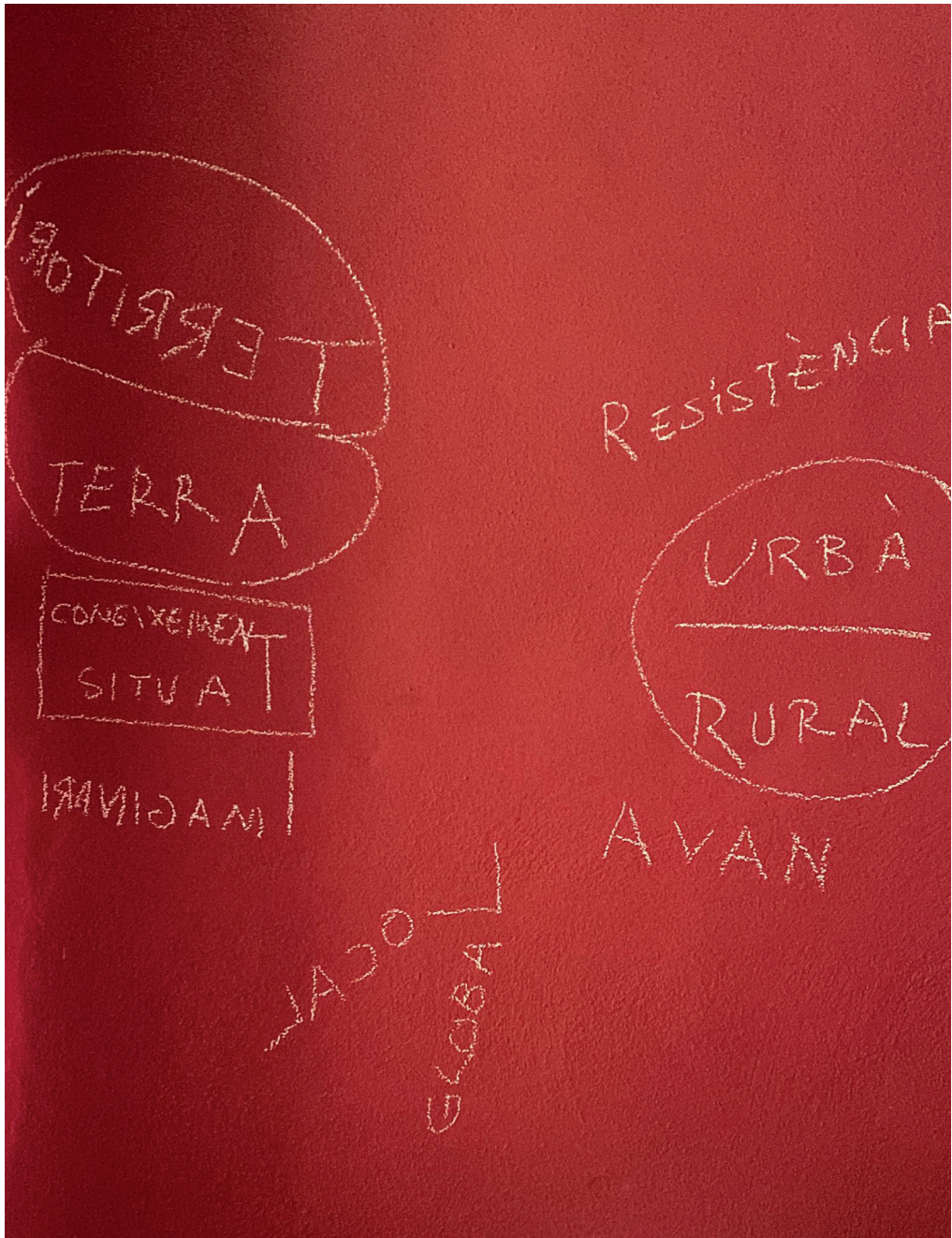
ROSA CERAROLS

COMPARTIR CONEIXEMENT

Geògrafa, antropòloga i escriptora catalana. Defensora de la cultura descentralitzada i les pràctiques artístiques en l'entorn rural, ha format part de projectes com El Vermell de Manresa (2009-2013) i és una de les membres fundadores de l'associació, centre cultural i comunitat artística Konvent de Cal Rosal, basat en una organització assembleària. Forma part del Consell de la Protecció de la Natura, en representació del Consell Interuniversitari de Catalunya. Acaba de publicar conjuntament amb Joan Nogué *L'altre món rural*.

Rosa Cerarols

R.U.R.A.L.I.T.A.T

Compartir coneixement amb Rosa Cerarols al Convent d'en Blai Berge de Forcall

VILAFRANCA

Qüestionar la realitat passa per
explorar allò que no sabem

ARTISTES

Pau Pardo i Vicent Orts

PROJECTE

Qüestionar la realitat, passa per explorar allò que no sabem.

MEDIADORS

Javier Soligó i Inés Milián

COMPARTIR CONEIXEMENT

Marina Garcés

COL·LABORADORS

Ignasi Llopis, Enric Beltran, Isabel Edo, Guillem Monferrer, Pau Monfort, Carlos Pitarch, Albert Cano, Dani Soto, Neus Carceller, Angel Milián (Construcció paret de pedra)

ESPAI AVAN

Espai alternatiu d'art Abadia Seven i saló gòtic de l'Ajuntament de Vilafranca

Per desconeixement, en les comunitats de les quals formem part, a l'educació artística, des de la seua creació, se li ha donat un lloc ornamental o d'entreteniment infantil, se l'estereotipa com una altra de les moltes maneres d'atordiment de l'escola; es dona per descomptat que els artistes naixen en els estudis de pregrau, i que tota referència anterior a aqueixa experiència és anecdòtica i afable.

PAU PARDO I VICENT ORTS

PROJECTE Qüestionar la realitat passa per explorar allò que no sabem: «Reutilitzar»

«Reutilitzar» és un verb del món del camp i a més a més es pot seguir conjugant com a pràctica. La necessitat d'afrontar les exigències de la vida i el treball al camp, fent ús d'allò que es té a l'abast, ha donat lloc a tota una cultura de l'aprofitament. Aquest pragmatisme es tradueix en apurar fins a l'última gota d'aigua, perfeccionar la destresa de modelar la terra, seguir rigorosament l'estacionalitat i, també, inventar ferramentes que faciliten les tasques agrícoles.

Punt de partida d'un projecte a llarg termini que vol documentar les ferramentes autofabricades a Vilafranca. Buscant des de la pràctica autodidacta, millor sintetitzada en la genuïna expressió d'«apanyar-se». Es tracta de buscar que els objectes i materials tinguen segones i terceres vides. Tot un desafiament a l'obsolescència que tant caracteritza la societat del consum, cada vegada més qüestionada.

Pau Pardo

Sociòleg especialitzat en agroecologia i sobirania alimentària, involucrat en projectes d'investigació i dinamització entorn de l'agroalimentació i l'Horta. En la pràctica es dedica a l'agricultura ecològica i el treball de la terra. Ha participat en el programa WWOOF a Azienda Agrícola Cambi Giovanni a Vignola, Itàlia. També ha format part de diferents entitats dedicades a l'agricultura ecològica com Terra i Xufa, Ecorganic i Silvestre Agricultura Ecològica.

Vicent Orts

Dissenyador industrial especialitzat en la reutilització, reciclatge dels objectes i l'estudi d'eines, materials i processos de fabricació vernaculars de la cultura valenciana. Després de graduar-se a la Universitat Jaume I en Disseny Industrial, ha format part de diferents equips de treball com Joanrojeski Studio, La Marina de València i Vorkurs Taller. A continuació es va desplaçar a Madrid per a treballar per al dissenyador Jorge Penadés. Seguidament, ha format part de l'equip tècnic de Boisbuchet a França i actualment fa diverses feines de *freelance* als Països Baixos com a dissenyador industrial a Lex Pott i com a fotògraf per a Post Modern Gallery.

Pau Pardo i Vicent Orts

Vicent Orts i Pau Pardo durant la residència a Forcall

Construcció de pedra seca al territori de Vilafranca

Pau Pardo i Vicent Orts treballant el projecte «Ecoltar i fer»

Artefacte de Pau Pardo i Vicent Orts

Artefacte 1: Pluviòmetre

Es tracta d'un recipient de parets verticals i base totalment plana la finalitat del qual es conèixer el nivell de precipitació acumulada. Aquest instrument pot mesurar fins a una precipitació de 433L/m

Codi per signasi i l'opos

(Artefacto 1: Pluviómetro. Se trata de un recipiente de paredes verticals i base totalment plana la finalitat del qual es conèixer el nivell de precipitació acumulada. Este instrumento puede mesurar hasta una precipitación de 433L/m. Código por signasi i l'opos)

A les portes de l'espai alternatiu d'art Abadia Seven

Muntatge de l'exposició «Escoltar i fer» en Abadia Seven

Mostra «Escoltar i fer», de Pau Pardo i Vicent Orts a l'espai d'art Abadia Seven

Peça de «Ecoltar i fer»

Sopar de germanor amb l'equip i participants d'AVAN/02

Compartir coneixement

Marina Garcés a Vilafranca

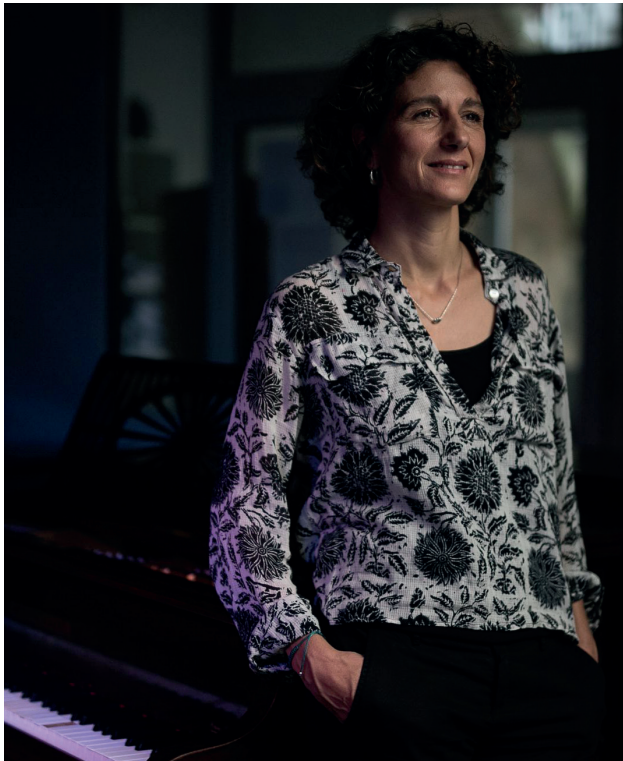

MARINA GARCÉS

COMPARTIR CONEIXEMENT

Filòsofa, activista i docent, actualment dirigeix i imparteix docència al màster de Filosofia per als reptes contemporanis, de la Universitat Oberta de Catalunya. El seu treball se centra en l'àmbit de la política i el pensament crític, i en la necessitat d'articular una veu filosòfica que busca el compromís, l'acció i l'emancipació a partir de la consciència de la nostra interdependència en un món compartit. Autora de diversos llibres d'assaig, destaquem el seu recent treball *Escola d'aprenents* (Galàxia Gutenberg, 2020) on ha orientat la seua reflexió a l'àmbit de l'educació i les pedagogies.

Marina Garcés

Compartim coneixement amb Marina Garcés al saló gòtic de l'Ajuntament de Vilafranca

Marina Garcés al saló gòtic de l'Ajuntament de Vilafranca

Activitat «Pensar juntes» proposada per Marina Garcés

5. COMPARTIR CONEIXEMENT DES DE L'ESCRITURA

Rosa Cerarols

R. U. R. A. L. I. T. A. T.
PENSAR JUNTES I EN VEU ALTA
PER DIBUIXAR IDEES NOSTRES

R. U. R. A. L. I. T. A. T.

PENSAR JUNTES I EN VEU ALTA PER DIBUIXAR IDEES NOSTRES

Text de Rosa Cerarols

Aquesta coca és enorme!

És un Jackson Pollock.

És que m'ha semblat
veure-hi trossets de
pebre verd i ceba.

Antonina Canyelles

«Allò que no sabíem que sabem» sobre la ruralitat és pura evidència que avui pren forma, quasi, de revelació. Insinua, a la vegada, una tasca necessària: fer visible «allò» que per molts i variats motius s'ha anat desdibuixant fins a fer-se invisible. Però «sabem» que «allò» rural és real, tangible i també imprescindible, perquè inherentment ens vincula amb els nostres orígens i ens condiciona el sosteniment de la vida. Existeix. I cal expressar-ho en tots els llenguatges possibles. Tanmateix, venim d'una tradició del saber moderna que ha anat fragmentant exponencialment el coneixement a la vegada que l'ha anat desconnectant dels seus llocs d'origen. Això és especialment rellevant quan es tracta del món rural i de la transmissió de les seves diverses cosmovisions: des de casa (el fet d'habitar), l'escola (la llavor dels valors), la botiga (el consum d'allò que ens alimenta), el mapa (la representació d'on som) o la cultura (allò que ens identifica com a col·lectiu).

«Pensar juntes i en veu alta per dibuixar idees nostres» va ser una acció efímera desenvolupada a Forcall amb l'objectiu de compartir col·lectivament «allò que sabem» amb el propòsit de (co)crear coneixement arrelat. Ho vam concebre com un joc on totes preniem partit. Ho vam fer en veu alta per escoltar-nos i esdevenir altaveu. Ho vam dibuixar a terra com a acte exprés de visualització. Així, cada traç de guix ens relligava amb significats i continguts

interdependents que emanaven de nou lletres, les que conformen el mot r-u-r-a-l-i-t-a-t, paraula necessitada de trobar el seu lloc en la dialèctica contemporània. Per aquest motiu, a continuació en deixem un testimoni escrit, per ser reprès en qualsevol moment en la tasca d'ampliar en continguts articulats tot «allò que no sabíem que sabem».

Exterior del Convent d'en Blai Berge

R. Resiliència

Paraula que surt de la boca de totes i que fins fa relativament poc no es feia servir per referir-se a la ruralitat, malgrat tenir interioritzada des de temps remots la seva essència fundacional. Tampoc és baladí que s'empri generalment en l'entorn semàntic de tot tipus de crisi. De fet, la resiliència al món rural funciona en dues de les seves accepcions, l'ecològica i la psicològica. És a dir, per fer referència al medi i la societat com un tot. En la primera accepció es tracta de la capacitat d'un ecosistema per retornar a l'estat normal després d'haver estat afectat per perturbacions o interferències. La segona, la capacitat de l'individu per a afrontar amb èxit una situació desfavorable o de risc, i per a recuperar-se, adaptar-se i desenvolupar-se positivament davant les circumstàncies adverses. Així doncs, com un tot pel que fa a la ruralitat, la resiliència ens ha representat i ens segueix representant, especialment davant totes les emergències que ens toca afrontar. Val a dir, també, que la resiliència avui no és només una virtut, també és un repte.

U. Urbà-rural

El binomi urbà-rural és la gran dicotomia en la que ens trobem immerses i que amb urgència ens cal deconstruir perquè els límits de les dues realitats són cada cop més vagues i menys significatius, però sobretot perquè el binomi pressuposa una jerarquització territorial anclada en desequilibris estructurals així com en un fals joc de dependències, especialment dels àmbits rurals cap als urbans. Al mateix temps tant allò urbà com allò rural es caracteritza per la seva diversitat i cada cop ens és més difícil catalogar en funció de les velles definicions, avui ja obsoletes. Toca, doncs, repensar la hibridesa de molts espais que ocupen grans extensions i no són ni una cosa ni l'altra però també, i no gens menys important, les relacions que s'hi estableixen.

R. Retorn situat

Una de les característiques compartides de zones rurals des de mitjans del segle passat ha estat el despoblament, la fluctuació massiva del camp a la ciutat, causada pel canvi de model econòmic. Amb el despoblament es va instaurar també l'abandonament genèric i absolut d'aquestes zones, així com

un progressiu envelliment de la seva població. El despoblament en algunes àrees rurals s'ha revertit amb diferents processos de repoblament. Ens trobem davant d'un retorn a la ruralitat i també un retorn en l'interès acadèmic i de recerca en relació al món rural. Ara bé, és necessari que aquests retorns siguin situats. Cal construir una consciència empàtica que superi la mera deslocalització d'hàbits urbans i individualistes tant pel que fa l'habitar com la recerca que s'hi porta a terme.

Acció «Compartim coneixement» de Rosa Cerarols a l'exterior del Convent d'en Blai Berge

Acció Rosa Cerarols escrivint al terra «Ruralitat»

A. Autoestima

Malgrat comenci a aflorar un orgull rural, especialment en les generacions més joves, fins fa poc més d'una dècada, la manca d'autoestima de la població rural era un fet compartit arreu de conseqüències encara enormes. S'explica, en part, per la ressaca de la desvalorització de les tasques tradicionals del camp, pel canvi bruscat de model econòmic i productiu amb efectes directes en els hàbits culturals i de consum a la gran majoria de les societats occidentals. També pel recel sociològic on la pagesia es va anar associant paulatinament amb una feina esclava, sense vacances i mal pagada. Les àrees rurals també es van convertir en un espai d'oci de la població urbana i seu de segones residències que marcava cada cop més aquesta distinció plantejada. Revertir aquest sentiment encara present passa per posar en valor tot allò que s'ha anat invisibilitzant en el darrer mig segle, tot allò que hem anat perdent per la manca de relleu generacional. Cal una tasca d'autoconeixement a cada poble i vila per tal de creure'ns els valors intrínsecs de la ruralitat tradicional i contemporània a pesar de totes les seves ambivalències. Cal recuperar l'estima perduda, tot i que cal puntualitzar que no la vam pas perdre, ens la van extirpar.

L. Local-global

És indiscutible que el món s'ha globalitzat i amb aquest procés ha canviat la relació d'escala entre allò local i global. També han canviat els nostres paisatges, alguns dels nostres referents i molts dels nostres hàbits. Podem fer videotrucades a l'altra punta de món, comprar online arreu, saber quina temperatura fa allà on vols anar de vacances, però per altre cantó totes estem més lligades que mai a un sistema-món que ens unifica, depenem de polítiques agràries pactades lluny d'aquí, es concentren les propietats i els cultius, perdem competitivitat de producte, biodiversitat i s'especula amb el sòl rústic. Com s'ha dit més amunt, malgrat estar cada cop més connectades, en realitat ens hem desconnectat del nostre entorn més proper. No podem prescindir del marc global però cal tornar al local, en la teoria i en la pràctica, especialment dotant de múscul les iniciatives properes i consumint de proximitat. Allò personal, és polític.

I. Imaginaris

Si bé el món rural es relaciona amb el primer sector, amb la producció i elaboració de productes d'alimentació, la ruralitat també està associada a un llegat cultural, sovint vinculat únicament amb el passat i la tradició. Si bé presentit, el que no té coherència és la vigència d'un estereotip pejoratiu referent al món rural que encara perdura i que es limita a la immanència, a certa salvatgia i a un estil de vida conservador. Poca cosa o res que es vinculi amb la creativitat i la innovació, i per aquest motiu cal reelaborar les cosmovisions pròpies més d'acord amb la contemporaneïtat, amb una mirada més atenta i menys condicionada per uns patrons alteritzants i patriarcals provinents d'altres àmbits que simplifiquen i constrenyen l'imaginari a una fira d'antiquaris de poca monta. Els imaginaris conformen les identitats i aquestes estan en constant transformació. Ara toca dignificar-les, especialment la de les dones, doblement invisibilitzades.

T. Terra

Si una cosa defineix la ruralitat és la seva vinculació ancestral de cultivar la terra. La ruralitat neix, diguem-ne, de la revolució neolítica, del pas de les societats nòmades a sedentàries. Al llarg de milers d'anys la terra és la que ens ha nodrit al llarg de les estacions i encara és així a pesar que a vegades ens n'oblidem. Al mateix temps la Terra també ens ha donat aixopluc i sense ella, no existiríem. Per aquests motius exposats cal replantejar-nos el paper que juga la nostra espècie així com la necessitat de cuidar el nostre entorn, especialment el que ens proveeix d'allò que necessitem per viure. No és en va que les activistes ecofeministes posen l'èmfasi en les cures de la T-terra i en la necessitat ecosistèmica de transformació cultural d'esdevenir paisatge.

A. Art

Arriba la lletra de l'art de sobreviure. L'explicació antropològica sintètica considera que en el pas d'animal a persona hem anat desenvolupant progressivament habilitats en les que tenen un paper destacable la creativitat, la cultura i la noció de comunitat. La destresa, l'enginy tecnològic, la llengua, la música, el mercadeig, l'artesania de tot tipus es relaciona intrínscament amb el fet d'habitar el món, i l'art (sense majúscula) esdevé fonamental en la tasca social de sobreviure. L'art, doncs, ens fa persones. L'art, per tant, és imprescindible. Malgrat les complexitats existents actualment en la distinció i els efectes lucratiu entre art i Art, l'art és intrínsec, de totes, per a totes i arreu, també en el món rural. Per això són tan necessàries iniciatives com AVAN, que reprenen aquesta necessitat vital/existencial a través d'espais de recerca artística i contemporània a l'interior de Castelló. La ruralitat també ha de ser el lloc per a la creació, espai de foment del pensament crític per construir i divulgar unes memòries col·lectives de futur.

T. Tensió

Però no tot són flors i violes. El món rural no és una arcàdia. Ho sabem, i per això l'última lletra ens remet a la noció de tensió. La més estructural fa referència a les problemàtiques que deriven d'un model territorial desequilibrat i d'unes polítiques d'allò públic que no conceben el món rural genèric com un potencial real de país. Poca població, pocs vots. Una altra capa de tensió té relació directa amb la sovint precària situació del primer sector, especialment de les petites explotacions. Però també hi ha tensions relacionades amb la noció de desenvolupament local i les problemàtiques relacionades amb l'oci, el turisme i el patrimoni. A la tasca de protecció cal afegir-hi també la instrumentalització de la recodificació simbòlica de la cultura popular. I en el dia a dia, les trifulgues entre nousvinguts i locals, conflictes intergeneracionals, l'accés als serveis i l'habitatge, per no parlar de la invasió dels ritmes frenètics que topen amb un caràcter rural de temps més pausats. Les tensions, malgrat tot, són necessàries i són la llavor de transformació i canvi, repte al qual cal donar resposta col·lectivament i de forma consensuada.

ALLO QUE NO
SABIEM QUE
SABIEM

ALLO QUE NO SABIEM QUE SABIEM

AVAN

**COM SABER ALLÒ
QUE NO SABIEM QUE SABEM?**

COM SABER ALLÒ QUE NO SABÍEM QUE SABEM?

Text de Rafael Tormo Cuenca des de l'experiència amb Marina Garcés en AVAN/02

Plantejar-nos des d'aquesta paradoxa per pensar allò que ens separa o ens apropa alhora que ens interpel·la i ens reabilita en la problemàtica de resoldre-ho, però de seguida ens adonem que no hi ha resposta ràpida ni efectiva, sinó més bé una superposició en un nucli rizomàtic del qual és difícil poder trobar un lloc des d'on (sols) contemplar-ho sense que ens arrossegui la qüestió.

Actualment, i com que tothom (majoritàriament) ja portem un dispositiu que emmagatzema tot allò que anem fent i a més a més arxiva en codi alfanumèric tots els nostres moviments, elucubracions i derives digitals no acabem d'adonar-nos que aquests dispositius no ens ajuden a orientar-nos en les cerques, en les derives sinó que ens immobilitza davant del propi dispositiu.

Per això preguntar-nos físicament, cara a cara sobre allò que no sabem que sabem no és un joc terapèutic ni recurs intel·lectualoide... es més bé, una necessitat.

④ Δ QUÉ ESTEM DISPOSATS A
RENUNCIAR PER A SUCCEPTAR I RECONÈIXER
EL QUE NO SABEM ?
↳

Activitat «Pensar juntes» amb Marina Garcés. Text 1

Marina Garcés «Compartint coneixements» a Vilafranca

La conversa que es va produir entre Marina Garcés i aquells que ens acompanyaren en el viatge d'AVAN fou exploratòria per a no caure sols en el parany de reconèixer allò que no sabem i recrear-nos en allò que pensem que sabem. Per tant, en l'inici de l'acte es va plantejar que el que sabem i el no sabem al final són dues cares d'una mateixa moneda. Ja no ens cal preguntar si podem esbrinar eixe moment en el qual podem recordar allò que sabíem que sabem. Al llibre de *Males companyies* Marina Garcés diu que: «Només els impertinents saben que el mapa de les nostres ignoràncies és molt més ric que el dels nostres sabers. El mapa de les nostres ignoràncies inclou tot el que encara està per saber, per descobrir, per expressar o per inventar».

Activitat «Pensar juntes» proposta per Marina Garcés

Només això, com demostren els físics contemporanis respecte al coneixement que tenim de la matèria, ja és un camp molt més ampli que la petita porció del que sabem del cert. Però el que ignorem inclou també moltes altres coses: les il·lusions, els enganys, els equívocs, els errors... Inclou totes les maneres de fer i de saber excloses pels sistemes culturals i de coneixement dominants: llengües, pràctiques, arts, formes de vida no reconegudes. Inclou els obllits, les deformacions de la memòria, els documents esborrats, els codis indesxifrables, els arxius corromputs i les tergiversacions. Recull, també, les paraules que encenen el desig, com misteri, sorpresa o novetat, i tot allò que escapa a les nostres capacitats sensorials i intel·lectuals: les olors que no sentim, els colors que no veiem, els càlculs que perdem, els arguments que ens desborden i els mons que només podem entreveure gràcies al somni i a la fantasia.

d'Com defineixes la teva
identitat, des de la
ignorància o des de
la saviesa?

Activitat «Pensar juntes» amb Marina Garcés. Text 2

L'acompanyament que tinguérem amb Marina fou l'espai en el qual interpel·lar-nos més enllà de la lluita antagònica entre el coneixement i la ignorància, per pensar-nos juntes lluny de la lluita i reconèixer-nos en una aliança. Així com fugir de llocs estereotipats on el que és popular, l'allò acadèmic no ens marquen els límits, sinó que albirem des de compartir eixos espais comuns des d'on afrontar el present.

A més a més en aquest acte es va plantejar que els assistents poguérem pensar i plasmar en una pregunta eixa sensibilitat des d'on vincular-nos en aquest present de moltes capes on (i en concret des d'AVAN) atendre des de molts llenguatges els problemes comuns que ens interroguen sobre les eines que tenim per a imaginar futurs compartits.

Durant aquest moment la gent va anar llençant les seues preguntes que Marina va acometre no com a resposta sinó com assenyalaments.

SI LA MEVA ÀVIA

(crescuda en poblé
de Castello interior)

ESTIGVERE ACÍ,

ENS ENTENDRIE?

(necessitat de parlar de mons rurals
i urbans, artístics i artesans...)

Activitat «Pensar juntes» amb Marina Garcés. Text 3

ENS CONBIXEM?

Activitat «Pensar juntes» amb Marina Garcés. Text 4

Iris Verge

I EN EL FONS HO SABÍEM TOT

I en el fons ho sabíem tot

Text d'Iris Verge

«...Si no fore que és ma mare
la cremaria al carrer
i la cendra que trauria
la tiraria al femer»

La tía Felicín

«Allò que no sabíem que sabem» és la mateixa frase conclusiva a la qual va arribar Àlex Torres Tomàs quan, de sobte, la tia Felicín (Felicitat Albert) de La Serratella, un municipi de l'Alt Maestrat, va començar a entonar els versos de «La Porquerola». Àlex es dedica a investigar els rastres dels antics romanços valencians que encara ressonen a la memòria de la gent gran, amb les seues respectives variacions locals. A la tia Felicín li havien cantat aquesta cançó quan tenia nou anys i ara, després de 70 anys sense sentir-la i, presa de la sorpresa, aconseguia recordar cada to i cada lletra, a temps perquè Àlex poguera enregistrar-ho. Un exemple que il·lustra la mancança durant dècades d'una mirada sensible amb la cultura popular i que arriba ara amb les presses de la urgència.

«Allò que no sabíem que sabem» té a veure amb aquesta dictadura d'una institució educativa que no ha posat mai en valor la cultura que emana del medi rural. Una institució, confabulada des de múltiples paradigmes, que ha perpetuat un relat excloent de totes les alteritats possibles i on la classe llauradora no ha tingut accés a l'enunciació pròpia. D'aquesta manera, l'actual edició d'Espais Avan ens obliga a aturar-nos sobre qüestions ben diverses i ben relacionades: l'educació, la cultura i la memòria. En aquesta edició d'Espais Avan, l'educació s'ha pensat des de la desigualtat en l'accés a les institucions d'ensenyament que es dona a l'àmbit rural. Pel que fa a la cultura, s'ha parlat de la reivindicació de la cultura popular, els coneixements tradicionals i l'educació no formal. I la memòria, que no història, des d'una mirada sensible cap al passat subjectiu dels pobles.

Mediació radical i situada

Per entrar en matèria, escollisc un dels actes de presentació d'Espais Avan, en concret, el projecte que Jordi Palau i Aina Monfort varen realitzar a Vilanova d'Alcolea, per tal d'explicar millor una manera de procedir que va ser comú en tota la resta de projectes. Una programació repartida per tot el territori del nord del País Valencià i que va aconseguir trencar tots els meus paradigmes, temors i prejudicis. Espais Avan es va convertir en una mirada lúcida que capgira totes les nostres idees preconcebudes per a assenyalar que quasi tot es pot canviar. El teatre municipal de Vilanova d'Alcolea, aquell dia, estava ple «a rebotir»: gent de totes les edats, incloses dones majors que haurien anat aquell mateix dia a la perruqueria donada l'ocasió especial. Una colla de xiquets i xiquetes entonaven (o desentonaven) cançons tradicionals mentre jugaven, es perseguïen i cridaven. Artefactes fets amb objectes reutilitzats es movien automàticament i l'espai estava decorat amb teles que denotaven una possible sessió de pintura de mans molt divertida. L'activitat va concloure amb un concert del duo musical, amb la seua particular música experimental i projeccions estranyes.

Gent AVAN/02

Un contrast absolut de llenguatges que no va acabar gens malament si valem els aplaudiments d'un públic ben entusiasmada. Les meues temors per l'extremisme del contrast propi d'aquest experiment es varen esvaïr per complet.

I una es pregunta, ¿com s'aconsegueix trencar amb les tradicionals reticències de la gent dels pobles menuts a participar en projectes d'aquest tipus?

La metodologia ho és tot. A Espais Avan la mediació s'entén des del seu vessant més radical, i això em fascina. Gràcies a l'estructura conformada pels Agents de Desenvolupament Local i els Tècnics de Cultura, els mediadors i medidores locals i les figures de coordinació del projecte, es construeix un sistema mòbil, adaptable i líquid, que s'integra en les especificitats de cada context. D'igual manera que el col·lectiu Palmer a Vilanova, la resta d'artistes i col·lectius que varen aterrar a la resta dels pobles participants del programa, van dur a terme projectes situats en cada context on la participació ciutadana va ser la principal causa i efecte. Amb motiu dels projectes de Cyrille Larpenteur i Xelo Bosch a Viver, Massa Salvatge a Altura, artefactesartefactes a Vilafranca del Cid, Miriam Isasi al Forcall, els habitants d'aquests poblets es varen citar amb la pràctica artística contemporània, i això és un fenomen remarcable i memorable.

Espais Avan, doncs, neix de la necessitat de nous models de mediació artística imaginats des de la desconstrucció de la mirada urbana, amb tot el que això implica: hi ha projectes que no es pogueren fer com s'havien projectat prèviament. Aquest és el cas del projecte «Acollir l'existència», del col·lectiu Massa Salvatge i, sense ànims de fer una positivització fútil, el seu procés va ser vertaderament desvetllador. Calia renegociar un ajust, calibrar, entendre la realitat dels habitants d'aquests pobles i els seus complexos i intrincats sistemes socials, les simbologies pròpies i el seu passat. Elements, que d'igual forma que la cultura popular, també han quedat fora de la maquinària institucional d'assignació de valor i que fa que no coneguem el passat dels nostres pobles. La història, objectiva i racional, l'escriuen les estructures de poder i la memòria, subjectiva i emocional, la tenen els que només tenen la veu com a únic mitjà. Miriam Isasi, amb el seu projecte «Allò desconegut com a motor de recerca», va posar el focus en aquesta mirada cap a l'oralitat de la memòria viva i l'espectre de la que ja no hi és, però que encara parla.

Espais Avan configura així noves formes de generar espais de trobada i no de distància cap a una cultura contemporània que sempre s'ha sentit als pobles menuts com un element alié, urbà, llunyà. Per entendre la cultura dels habitants del poble on es treballa com a matèria primera per a la creació i la mediació com un retorn a la societat cal un compromís ferm amb allò que es diu i allò que es fa. I si s'aconsegueix, es creen unes sinergies particulars que en contextos menuts es pot ben percebre. Espais Avan, també, reivindica una altra forma d'avaluar resultats, basats en el vessant qualitatiu i no quantitatiu de la participació ciutadana i això em sembla, si més no, imprescindible quan parlem de deconstruir polítiques culturals projectades al medi rural. I és per això que considere que Espais Avan és un projecte que es converteix en prova i efecte d'una utopia, una utopia en la qual les dones grans d'un poble menut gaudeixen d'un concert de música experimental perquè les veus distorsionades que s'utilitzen són les seues.

Despoblació i desigualtat

Les comunitats rurals, per menudes i amenaçades, són sensibles a qualsevol estímul social: l'arribada de forasters i, si més no, d'artistes, trastoca la quotidianitat d'aquestes persones amb conseqüències quasi palpables. Cal entendre que sense conflicte no hi ha mediació possible i que realment, en aquest contacte entre un poble menut, amb totes les ferides històriques més o menys curades, amb un agent extern, té sempre un seguit d'implícacions. M'adherisc al que comentava Fran Quiroga:

«La mediación es siempre situada y por eso antes de accionar procesos es necesario comprender qué ocurre en ese territorio, de ahí derivarán intereses, deseos y realidades materiales y subjetivas. El papel de la cultura no es solo ocio y entretenimiento, es también un lugar desde el que generar fricciones y cuestionar el presente, es un compromiso de corresponsabilidad con el ahora».

Generalment, aquests espais rurals són també, per desgràcia, receptacles de certes conseqüències negatives on tot el que succeeix a la ciutat, per la falta de representativitat política, acaba per desestabilitzar el mode de vida d'aquest lloc. És també certa i problemàtica aquesta tendència a la polarització entre el que és urbà i el que és rural, una dicotomia creada des de la mirada que s'alteritza mútuament donada la desigual distribució tant del capital econòmic com cultural.

Les polítiques públiques al medi rural s'han basat en extreure-li allò que necessita la ciutat: des de l'oci i l'esbarjo propis de la turistificació massiva que han vist municipis com Peníscola, l'explotació dels recursos humans i naturals del territori en forma d'indústria com hem vist a Vilafamés o La Vall d'Alba, macroplantes de producció energètica com són els projectes MAGDA o Valentia que afectaran els termes de Benlloc, Les Coves de Vinromà i Les Useres, la infraestructura per a la connectivitat entre nuclis urbans com són la MAT, que fragmentarà el territori de Morella a Almassora, o la gestió dels residus de les ciutats com ho volien ser les plantes de tòxics i perillosos de Les Coves de Vinromà, Fanzara i La Salzadella. I això només per nomenar alguns exemples de tots els intents i èxits d'unes polítiques públiques que alimenten una visió colonial i extractivista de l'entorn que les envolta i on l'únic que importa és el benestar del nucli urbà i tenir la perifèria al seu servei. Espais Avan és un respir d'aire vers totes aquestes temptatives que cada vegada més, amenacen per operar a les comarques castellonenques i eliminar la veu pròpia dels seus habitants en nom d'un fals discurs liberal de lluitar contra la despoblació a partir de la creació de llocs de treball que només fan que perjudicar irreversiblement el nostre medi natural, social i cultural.

Particularment, m'agradaria també reflexionar sobre l'inaccés a l'educació que tradicionalment s'ha donat al medi rural i, sobretot, a aquelles estructures que escapen de tot control i voluntat institucional i burocràtica: els masos. Una qüestió que Cyrille Larpenteur i Xelo Bosch han reivindicat fermament al seu projecte «Ho sabem tot i no podem fer res», el qual van realitzar a Viver, per tal de visibilitzar la intencionalitat política darrere un èxode rural forçat. El tancament d'escoles va ser una constant dels anys 50 als 80 i un dels motius més d'aquesta última onada de migració. A més a més, queda parlar de l'inaccés als estudis universitaris, ja que no és casualitat que als pobles participants del programa, el percentatge de persones majors de quinze anys amb estudis superiors finalitzats estiga fins a 12,5 punts per davall de la mitjana espanyola. Si bé en aquests pobles el percentatge varia del 18,8 % al 26,2 %, aquesta xifra a Barcelona és del 46,4 % i a Madrid del 44,8 %. Una relació que es tradueix també amb la riquesa econòmica d'un territori i amb la qual s'observen desigualtats substancials de renda mitjana entre els pobles que participen en el programa i els principals nuclis urbans de l'Estat espanyol.

Vista de la muntanya de Vilafranca

Relacionada amb aquesta situació geogràfica de les institucions educatives, també va lligada una altra discriminació més subjectiva que radica en la no validació de les manifestacions culturals d'un territori i la determinació de no fomentar la preservació d'aquestes. La cultura popular ha entrat en valor recentment, ja que tradicionalment sempre havia estat folkloritzada i menysvalorada i és ara que encara ressonen aquestes desconfiances des dels pobles menuts. De fet, en relació a això i el cas de la tia Felicín, es corrobora aquesta consigna del fet que històricament la riquesa formula la cultura i la pobresa, el folklore i ara és la nostra responsabilitat subvertir-ho tot. Cal, per tant, trencar amb la còmoda, però problemàtica tendència de certes institucions culturals que, des de l'ànim de crear una estratègia de falsa territorialització, arriben al medi rural per imposar intervencions artístiques. I aquí ve el repte: mediar cada conflicte que del propi projecte se'n deriven. Seguint aquesta premissa, artefactesartefactes va construir el mur de pedra en sec que tanta simbologia històrica té al poble de Vilafranca del Cid, posant en valor tot allò efímer que ve associat a la tècnica.

Cal comentar aquí, que una altra particularitat que comparteixen les poblacions del programa, més enllà de l'accés a l'educació, és l'alt índex de despoblació que, a excepció d'Altura, indica una reversió poblacional i uns canvis socials particulars. Val a dir que pobles com El Forcall han vist minvar la seua població un 80 % en cent anys, concretament del 1910 al 2010. En grau més baix, també tenim dades similars a Vilanova d'Alcolea, on el descens de població va ser del 75 %, mentre que a Viver ha estat del 40 %. Amb aquestes dades ens podem fer una idea del dol social que ocasiona un silenci que cada dia més s'instal·la als carrers dels pobles menuts de l'interior de Castelló. Tot i això, la realitat és que en aquests pobles la xarxa social és encara ben activa, les tradicions són ben presents i curiosament, aquesta tendència «neorural» no és tan present com en altres territoris de l'Estat espanyol i la gent que habita aquests pobles té un arrelament generacional.

Idées per a una mena de conclusió

Crec fermament en la radicalitat de la mediació artística com un procés de retorn a la societat: és una forma de polititzar l'art, de fer-lo comú, participatiu i plural. És necessari trencar amb les dinàmiques de poder que converteixen l'art contemporani en un producte de gaudi de classe. Per això combregue profundament amb el pretext d'Espais Avan: considere que la mediació s'ha d'entendre des de la seua esfera social, donat que és la formalització del

retorn cap a la societat del que és un bé públic com és la cultura. Aquesta mediació no té sentit si no aconsegueix interpel·lar a la comunitat i per a fer-ho, cal trencar tots els nostres paradigmes preestablerts.

Cal que des de les institucions que fomenten la generació de cultura contemporània, s'assumeixca la responsabilitat de perpetuació d'una desigualtat en l'accés als drets culturals. No és coincidència que les polítiques culturals que es desenvolupen en aquests contextos hagen tendit a focalitzar-se en la preservació del patrimoni, en tant que al medi rural se li ha atribuït la tasca de conservació d'un mode de vida obsolet que, des de la ciutat, es mira amb una mescla d'exotisme i compassió. El medi rural té agència pròpia per pensar-se en un present i en un futur. Hem de retornar la sobirania als pobles menuts en la formulació de les seues narratives pròpies i imaginàries, per tal que no s'escriuen ni des de la menysvaloració ni l'idealisme romàntic. I és en aquesta construcció de les pròpies narratives, que el medi rural reclama una cultura plural, participativa, diversa i emancipadora, i és per això que Espais Avan encapçala aquesta iniciativa, tan necessària, tan esperançadora.

Luis Camnitzer

CASTELLÓ ART, EDUCACIÓ I PODER

CASTELLÓ

Art, educació i poder

Text de Luis Camnitzer

Si tenim en compte la meua formació, hi ha tres temes amb els quals de manera constant m'encare i intente integrar en un front comú. Són art, educació i poder. Això parcialment en el context del temps, que podria ser un quart tema. En general són temes que es discuteixen per separat com si no hi hagués possibilitats de contacte interessants. Això és comprensible des d'uns certs punts de vista: un és que l'art és una cosa que no serveix per a res, i l'altre, que cal tenir temps de lleure per a gaudir-lo, i a vegades també per a fer-lo. L'educació, tot al contrari, serveix per a aconseguir ocupacions, el temps emprat és obligatori, i als xiquets se'ls diu que anar a escola és l'equivalent a anar a la feina com fan els pares. I el poder que, sí, es relaciona amb tot això i molt més, determina qui pot tenir el luxe de disposar de coses que no serveixen per a res, qui té o no el temps per al lleure i, com s'afirma, el poder per a mantenir la continuïtat d'aquesta situació.

Així, quan s'arriba a parlar d'«aquesta situació», de quina de les parts està al servei de les altres, les categories es mantenen separades. No hi ha una teoria unificadora del tipus que se cerca en la física teòrica. No dic que aquesta teoria existisca o que jo siga la persona indicada per a intentar formular-la. Però desconfiat com soc, com a mínim vull fer un forat a les parets que les separen i mirar-ho tot a l'espai comú que és el temps i la seua administració. El temps és com un caldo on sura la resta de les coses, però ací el temps a més s'integra amb el poder. La raó és que el temps, d'acord amb el que vivim, és controlat i controla.

Literalment, alguns tenen temps i uns altres no en tenen; alguns l'estalvien i altres el perden, i això no sols és un fet en la nostra cultura, sinó que parlem en aquests termes perquè ens va condicionar el llenguatge. També allò que diu que el temps és or, o més precisament com va dir Benjamin Franklin el 1748, és diners. Aquest control del temps va decidir les lluites per la jornada de treball de vuit hores, és una part fonamental de les vagues, decideix la longitud de tot el que succeeix a l'escola, i també el fet mateix de les vacances i la seua extensió. Ens permet identificar com és el temps de feina i com és el de lleure, i què és el que succeeix en els moments respectius. És

així com resulta que l'art no solament és una activitat que no serveix per a res, sinó que correspon al temps de lleure. Aquesta doble qualitat ens obliga a pensar en qui disposa temps per a no fer res i gaudir de les coses que no serveixen per a res. Sense fer cap judici, és clar que no hi ha molta gent en aquesta situació de privilegi i, per tant, no pot sorprendre que l'art siga una activitat elitista.

Si comencem per l'art, això que es diu no serveix per a res no és un comentari despectiu. Ja Kant a la fi del segle XVIII va declarar que les arts mancaven de propòsit, i així i tot tampoc no va pensar a menysprear-les. Considere més aviat que va intentar descriure la llibertat que la manca de propòsit atorga a les arts. En no tenir una funció pràctica, això permet la lliure especulació, el no haver de preocupar-se per l'aplicabilitat del que es fa. Hi ha protocols, sí, però aquests es relacionen amb la comunicació i a vegades amb la voluntat d'aconseguir la bellesa. Més fonamental encara és que aquest concepte va generar la idea de l'art-per-l'art com una activitat pura sense la contaminació d'altres activitats. Especialment la utilitat i la política són vistes com transgressions de la puresa artística. L'art pur és absolut i etern. La utilitat i la política són efímers. Units amb la puresa, el consens ens informa, crea una explosió semblant al moment que la matèria es troba amb l'antimatèria. Quan un objecte artístic té utilitat passem a entendre'l com una cosa que serveix, encara que no ens agrada, o que serveix i ens agrada. Evitem el conflicte en mantenir-ne aquesta separació. Quan permetem la integració, passem a parlar de disseny.

Per a entendre millor els problemes de l'univers m'agrada simplificar les coses. Comencem llavors per dividir l'univers en dues parts. Aquesta és una divisió freqüent que va des del jo, d'una banda, i la resta, de l'altra. Si parlem més col·lectivament, seria l'antropocentrisme d'una banda i la resta definida per ell, d'una altra. Però ací vull limitar-me al que sabem i al que no sabem. Aquesta és una divisió molt crua, perquè hi ha coses que sabem mal, és a dir, que pertanyen al que no sabem. També hi ha coses que creiem que no sabem, i que no obstant això funcionen dins de l'altre camp, i llavors ens fem un embolic. No sabem quines coses són la intuïció i el talent; ara bé, fem ús dels termes com si tinguérem una certesa sobre aquest tema.

Rafael Tormo, comissari d'AVAN, la vicerectora de l'UJI, Carmen Lázaro; Santi Pérez, alcalde de Forcall, Francisco Oller, alcalde de Vilanova d'Alcolea. Assistiren també el regidor de cultura de l'Ajuntament de Vilafranca, Òscar Tena i Vicente Domingo, de Viver

El que importa per a aquesta discussió és que el que sabem és molt poc, i el que no sabem és quasi infinit. O potser és infinit, i això és part del que no sabem. El fet important és la relació de poder que hem establert entre el que sabem i el que desconeixem. El poder se situa en el que sabem, i això permet parlar mal de la ignorància. El savi és algú a qui cal admirar. L'ignorant és ací per ser menyspreat. L'erudició avui continua sent un signe d'una educació reeixida. En realitat, és un concepte que és anacrònic des de fa alguns anys. L'erudició és l'acumulació de coneixements en format de dades, i aquesta acumulació es produeix al llarg del temps. Avui les dades estan en el núvol de la Internet i, per tant, ja no han d'estar en els prestatges que tenim al cervell. Gràcies a això, l'exercici real del coneixement va passar a la connexió de dades, no a la seua possessió. I això no succeeix al llarg sinó a l'ample del temps. La ignorància en tots dos casos és equivalent a la ceguesa. Les dades estan amagades en una foscor que no hi permet l'accés, l'acumulació o la connexió.

Així, d'una manera simplificada, ho plantege ací perquè d'una banda reflecteix una distribució de poder que determina com se'ns educa, i d'una altra, mostra que l'educació no es va posar al dia. El coneixement encara s'adquireix i es posseeix, i la ignorància és un defecte que defineix la classe dels desposseïts que no tenen coneixements. Recorda l'època en què la pobresa era considerada un defecte mental i feia que s'empresonaren els captaires. Avui, en temps més clars, aquells que estan al carrer almenys els tiren d'un carrer a un altre, o als túnels de les clavegueres, perquè no alteren l'estètica dels comerços. En canvi, els desposseïts de coneixement són simplement radiats. No arriben a tenir ocupacions i són classificats amb la pitjor interpretació de la ignorància. Són uns ignorants en el pitjor sentit de la paraula.

El sistema educacional confirma aquesta divisió classista. Si els desposseïts del coneixement foren un problema reconegut com a mereixedor de solució, tot el sistema estaria organitzat per a promoure l'autodidacticisme. En canvi, com funciona en la realitat, el coneixement posseït es distribueix entre aquells que sembla que valen la pena, o que poden adquirir-lo, i es dosifica segons els interessos d'aquells que l'administren. Això fa que ara per ara l'educació no siga tal, sinó que la paraula amaga un procés d'entrenament dirigit a encaixar en els cubicles laborals del mercat. És un sistema clarament explotador. L'estudiant ha de trobar el seu temps per a educar-se, posar-lo a la disposició de la institució que l'educa, i a més pagar per l'educació que rep. Encara que l'educació és gratuïta, l'estudiant hi aporta el seu temps, un temps que potencialment li podria donar ingressos econòmics. La societat no entén que l'educació és un dret que ben exercit beneficia a tots els seus membres. En canvi, el sistema està armat en termes d'inversió. La promesa, no sempre complida, és que el temps invertit per l'estudiant li produirà rèdits en un futur. De fet, hi ha col·legis que fan ús d'aquest argument obertament en la seua publicitat i anuncien el percentatge de graduats que troben ocupació gràcies als estudis en un col·legi en particular.

El coneixement, llavors, està dosificat segons els interessos corporatius i nacionals, i no realment segons els interessos potencials que té l'individu. Als anys quaranta del segle passat, el famós crític britànic Herbert Read escrivia en la seua *Educación por el arte* que «hi ha dues possibilitats irreconciliables: que l'ésser humà siga educat per a ser el que és, o que siga educat per a ser el que no és». El dilema continua vigent. A països autòcrates, els estudis es promouen d'acord amb els interessos nacionals. A països neoliberals, la selecció es fa per mitjà de l'oferta i la demanda d'ocupacions al mercat. L'elecció

sobre quina professió seguir pot ser internalitzada i en aparença reflectir una decisió personal, però generalment aquestes no són decisions lliures. Una cosa alarmant a la universitat en què jo ensenyava era que els estudiants amb el nivell de rendiment intel·lectual més baix estaven registrats al departament d'educació. Hi havia una gran demanda per a mestres de l'escola primària i en aquells moments ser mestre o mestra era la professió que oferia més facilitat d'ocupació. El mercat, no les necessitats dels educands, més aviat era el que acabava determinant el nivell d'educació que es donava als xiquets. Per sort sempre hi va haver i hi ha els mestres i les mestres que es formen per vocació i per passió, però l'estructura apropiada de suport és mínim.

A banda del deteriorament intel·lectual que produeix l'economia en influir sobre l'educació, hi ha temes més generals i més de fons, que no afecten molt la nostra vida quotidiana, però que són problemàtics. Son part de les especulacions filosòfiques. Per exemple, reconèixer que el que coneixem és una part ínfima, i el que no, l'inabastable camp del que és desconegut i de la ignorància, és allí per a ser-hi explorat. La qüestió és com fer-ho. La teoria general és que cal anar afegint terreny a l'àmbit del que es coneix. És el que fan els Països Baixos, que va robant superfície de la mar per a guanyar superfície de terreny. Al coneixement ens trobem amb poc terreny i moltíssima quantitat de mar, i l'estratègia és òbvia. Ara bé, aquesta estratègia té un problema. El terreny que es va adquirint és acuradament filtrat segons el que dicta el que ja tenim, un terreny que també va ser filtrat. Ampliem el que ja és conegut mitjançant la doma de fragments del que és desconegut i els afegim al que tenim. Ho fem sense aportar res del que és realment desconegut. Les preguntes que s'hi proposen es redacten a l'interior dels paràmetres que fins llavors s'han establert com a funcionals per a definir la realitat. Al segle XVIII, el conegut com el segle «de la Il·lustració», el coneixement es va dividir en disciplines. S'hi feu ús del model de la geografia composta per les nacions-estat que en aquells moments s'estaven afermant. Cada disciplina era un país, i així es creava un potencial bel·ligerant que encara patim a les universitats quan els diferents departaments es barallen per a aconseguir més fons. Avui fem ús del model dels rizomes, però l'organització sempre es basa en la certesa i el que és predictable, i empra la lògica. El procés és pitjor, perquè la lògica emprada al seu torn està condicionada per criteris econòmics basats en l'aplicabilitat del coneixement i el seu potencial de lucre.

D'aquesta manera la irrealitat i el que és poètic resten exclosos perquè no són funcionals. Des del segle XVIII identifiquem el coneixement amb la ciència. Això té uns certs avantatges pràctics des del punt de vista funcional, però si ens centrem en el funcionament del coneixement també té limitacions serioses. La ciència afavoreix el funcionalisme i, per això, li interessa la causa i l'efecte, el que és predictable i la certesa. En això es basa la manera en què el coneixement suposadament creix. El desconegut no és l'impredictible i l'incert és el que encara no ha estat predit i, per tant, no ho sabem. Podríem saber-ho, no és més que una qüestió de temps que ho arribem a saber, i si un dia ho sabem podem re-traçar les passes que ens van conduir a conèixer-ho. Aquest és l'ordre en què la ciència creu, i com el desordre no permetria aquest tipus de raonament, el desordre hi està descartat.

Aquesta mena de frase anterior sobre «la irrealitat exclosa» a causa de la seua falta de funcionalitat, és més complexa del que aparenta. Primer, perquè apunta al fet que allò que és funcional és bo i el que no és funcional és dolent. Segon, suposa que el coneixement ha de servir per a alguna cosa. Tercer, si no serveix per a res, però algú, tot i això ho vol conèixer, llavors com ja vam veure, és un luxe. El primer punt apunta a la importància del funcionalisme en la nostra manera de pensar. El segon, tracta sobre la manera com l'educació ens ha de preparar per a coses útils. El tercer ens fa pensar sobre per què alguns poden tindre el luxe de conèixer coses inútils i altres no.

Fet i fet, ràpidament, hi vull incorporar l'art una altra vegada, per les raons següents: 1) no té utilitat funcional, 2) queda exclòs de l'educació excepte com una sèrie de manualitats, i 3) és una operació de luxe reservada a les classes riques en el sentit que és des d'allí que determina el cànon de qualitat. És a dir que, cosa inevitable, ja allí tenim art, educació i poder. Ara cal veure com desempaquetem tot això.

Així que comencem per la funcionalitat, que és una cosa que apreciem segurament des de l'edat de pedra, perquè ja llavors determinava com i de què hem d'equipar-nos per a sobreviure. Després, amb el temps, la funcionalitat també es va apropiant a poc a poc de la manera com mirem les coses i això va afectar el nostre gust. I més encara, ens va imposar una percepció monetitzable. Des del punt de vista de la supervivència, la funcionalitat és una aproximació òbvia a l'univers que ens envolta. Allò que serveix està bé, i allò que no ens serveix no serveix. I ara per ara, allò que serveix i dona un rendiment de diners encara és millor.

Sempre m'ha fascinat, fent-hi ús d'aquesta òptica de la història, l'existència del rectangle. No és que siga una forma particularment atractiva, ni visualment ni filosòfica. En aquest cas m'interessa més el cercle. Però el rectangle sembla ser el símbol de la nostra cultura i la forma que sintetitza un llarg període de civilització. Suppose que tot va començar quan van decidir que les columnes funcionaven millor si eren verticals, i les bigues corresponentment horitzontals. Però això no explica totalment que les portes, les finestres, les taules, les pintures, les fotografies, tot això siga rectangular. No explica que, si mirem un paisatge per a reproduir-lo en una imatge, primer l'enquadrem rectangularment amb les mans i els dits. D'una manera ben clara, hem internalitzat el rectangle com una forma natural de percebre la realitat. I això a pesar que els ulls i les lents veuen circularment. Els aparells fotogràfics

fan ús de màscares o dispositius digitals per a retallar la forma circular de l'entrada per a convertir-la en un rectangle preparat per al consum. La veritat crua és que dos rectangles adjacents creen menys desaprofitament que dos cercles posats un al costat de l'altre. Tallar en línia recta és més econòmic que tallar en corbes.

Altrament dit, durant segles hem absorbit criteris econòmics en la nostra fisiologia, un fet que és bastant alarmant. Potser es va apropiari a poc a poc de la manera com mirem les coses i això va afectar el nostre gust. I més encara, ens va imposar una percepció monetitzable. Des del punt de vista de la supervivència, la funcionalitat és una aproximació òbvia a l'univers que ens envolta. Allò que serveix està bé, i allò que no ens serveix no serveix. I ara per ara, allò que serveix i dona un rendiment de diners encara és millor.

Potser les impressores 3D ens alliberen d'això, destronen el rectangle i ens permeten tornar a mirar al món d'una manera diferent.

Hem de tenir consciència, però, que la culpa no és del rectangle sinó dels que l'imposen i ens controlen. Així tenim també que els seients actuen com a mesuradors del temps, encara que no ens n'adonem. El tamboret, la cadira de la cuina, la cadira del menjador, la que tenim a l'oficina davant de la computadora, i la butaca embuatada, tots estan dissenyats d'acord amb la quantitat de temps previst per a fer-ne un ús continu. Si un es passa, el seient ho comunica al cos per mitjà de senyals d'incomoditat. Sedentari com soc, m'agradaria que, en lloc de dosificar-hi el sojorn, tots els seients acceptaren el temps com una entitat infinita de la qual jo extrac la quantitat que vull. Mai no aconseguirem la butaca embuatada d'ús múltiple i de llarga durada, però com a mínim, hem d'intentar desenvolupar una distància crítica que ens permeta entendre que és el que està passant. Hem de poder descol·locar-nos per a poder apropiari-nos dels nostres punts de vista en comptes de sotmetre'ns als paràmetres dissenyats per al lucre d'uns altres.

En art ens passem parlant dels ismes, particularment dels de les avantguardes del segle XX, amb tot organitzat en cubisme, surrealisme, dadaisme i la resta, i ocultem que el vertader isme estètic del segle va ser el funcionalisme. És aquesta estètica que s'ajusta a la frase de Louis Sullivan segons la qual la forma s'ha d'ajustar a la funció. És la frase que va generar l'estil internacional en l'arquitectura, que va eliminar l'ornamentació del disseny industrial i que va separar el camp cognoscitiu del disseny de l'utilitzat per l'art. En disseny

el problema conté la solució i cal cercar-la al seu dedins. És una activitat centrípeta. En art la solució pot estar fora del problema i cal cercar-la per tots els costats. És una activitat centrífuga. A pesar que cognoscitivament són dos conceptes oposats, les escoles insisteixen a dir-se «d'art i disseny» com si l'única diferència fora la presència o absència d'utilitat. És un fet que el funcionalisme com a estètica va marcar al segle XX molt més que les xicotetes estètiques artístiques elitistes. Això va ocórrer en part perquè la utilitat va ajudar a popularitzar-la, i en part també perquè el mètode del disseny està mes relacionat amb la metodologia científica.

Tornant a la ciència: tenim dos tipus de raonaments, el de la ciència teòrica, que intenta emprar el raonament pur, i el de la ciència aplicada, que vol estudiar la funcionalitat i com traure-li el suc. És una situació paral·lela a l'art, on tenim l'art-per-l'art i les arts aplicades. Les arts aplicades avui ja no són el que eren. En el passat era el nom que es donava a les artesanies dedicades als objectes d'ús. Era una categoria menor, una espècie de colònia de l'imperi artístic dominat per les belles arts. Va ser la famosa Bauhaus la que va fer un esforç per a eliminar-ne la bretxa. Ara, en permetre que l'art s'aplique a qualsevol cosa, fins i tot l'art com a pràctica social, o la intervenció artísticopolítica, el camp de les arts aplicades s'ha ampliat i crec que som al davant de la divisió entre art i artesanía. Sobre res de tot això vull fer un judici de valor, però en aquest moment m'interessa més parlar del camp de la no-aplicació perquè es relaciona amb els temes relacionats amb el coneixement.

Tenim llavors que una cosa és el raciocini, el qual per la seua pròpia tècnica i definició exclou el que no és racional. Després, dins del que és racional, tenim el raciocini funcional que exclou tot el que no serveix. D'alguna manera, aquest racionalisme funcional mai va satisfer completament la gent i, per això, van acabar cercant explicacions per al que no serveix. Supose que va ser així que van inventar les religions, especialment quan es van sentir amenaçats per una cosa inexplicable. Per als casos que no hi ha amenaça, van inventar l'ús de la imaginació i de l'especulació. Aquestes, més tard, van adquirir forma mitjançant la filosofia i l'art, amb l'art com una mena de filosofia visual.

No sempre ens adonem d'això perquè mirem l'art com un conglomerat d'artesanies que serveixen per a fabricar objectes, alguns que són útils i altres que no, però l'important de l'art és aquesta part petita que n'ix, una cosa que jo anomeno «artesanía plus». Aquest plus, que en certa mesura conté el que és poètic, no explica res i es pot dir que en esmentar-lo ara i ací és una ma

nera de fugir d'estudi, cosa que és certa. Però té l'avantatge que almenys circumscric una zona desconeguda dins d'un espai més xicotet. No sabem quina cosa és, però si més no sabem que és. Ho sabem, perquè és aquesta la part contra la qual reaccionem quan ens enfrontem a una obra d'art vertadera. En altres obres podem admirar l'acabat fi, el virtuosisme artesanal de la presentació, però res de tot això és l'important. Hi ha molt boníssims pintors que són terribles artistes. El que importa és si l'obra té el «plus» o no el té. I això és així perquè tot just és el «plus» el que ens dona la nostra connexió amb el que és desconegut.

Per aquest «plus» avui es parla de l'art com una manera de fabricar significats. Són significats que no existien abans que l'art s'hi acostés, i es refereixen al reordenament de coses conegudes o a la introducció d'elements pertanyents a allò que no coneixem. És el que anomenem misteri, tot i que en art no fem ús de la superstició. En art intentem revelar el misteri per a veure quin altre misteri amaga, i és una manera de navegar pel desconegut. En la superstició el misteri es manté conservat en si mateix i sense revelar-lo. En tot cas s'apel·la a les autoritats i al dogma per a justificar-lo. En unes altres paraules, l'artista no és un xaman com ho seria un sacerdot, sinó que és un obrer del coneixement com ho és un científic.

Comparem doncs aquests dos treballadors. El científic es dedica a les coses que són i en cerca la seua raó de ser, les genealogies, i en la mesura que és possible un marc de referència que ho unifique tot. Sempre se cerca una teoria unificada que ho explique tot de la manera més simple possible. Un fet que després s'elogia amb la paraula elegància que és un terme molt acostat a les arts.

Tot això està molt bé i és útil, fins i tot quan arribem al fons de les coses com en el cas de la teoria quàntica i ens hi trobem amb ambigüitats, igual li traiem un suc concret. Veiem que res no és fix, que les coses són i no són al mateix temps, i estan o no estan. I no obstant això, qui ho hagués dit, amb aquesta vaguetat podem construir computadors que ja no depenen del 0-1 o del sí o no, i que poden calcular quantitats que són literalment inconcebibles. I d'ara endavant jo tampoc entenc l'assumpte. Però sí que sé que sempre es vol arribar a resultats concrets, a viure en la certesa, i que aquestes quantitats, fins i tot si són inconcebibles, són predictibles. Perquè d'això tracta la ciència.

L'artista accepta tota aquesta part del coneixement encara que no dispose del rigor científic per a emprar-lo, encara que n'entenga només una part i no tinga interès a contribuir específicament a aquest camp. Però hi ha una limitació, perquè tot el que hi contribueix el científic és només una part de la realitat coneguda, de la cultura general i, per tant, part del camp que ens concerneix com a artistes. El que és més important és que l'artista no descarta res de tot el que la ciència deixa de costat. L'art és més holístic que la ciència perquè ho abasta tot. Per a fer que la gent s'irrite sempre parle de l'art com una metadisciplina en què la ciència no és res més que una subdisciplina. L'art ens permet pensar lògicament i il·lògica, i així cap cosa que siga accessible a les nostres limitacions físiques se'ns escapa. Mentre escric això llig una frase d'un personatge d'Olga Tokarczuk que em sembla que completa el meu pensament. Un estudiant rabínic resol els dilemes teològics explicant que per a crear el món Déu va haver de retirar-se de si mateix. Amb això va deixar un espai buit perquè el pogués ocupar el món, incloent-hi els ateus com jo. Així Tokarczuk diu que «El món només va poder sorgir perquè Déu no hi era. Primer hi havia alguna cosa, i més tard aquesta cosa va desaparèixer. Això és el món. El món llavors, en la seua totalitat, és absència».¹ Encara que Tokarczuk no ho diu, és allí, en aquella absència, on la ciència i l'art es fusionen. Només que el científic vol saber què hi va passar i per què hi ha aquell buit. Mentrestant, l'artista, accepta que la cerca del científic és molt interessant i fins i tot pot ser útil, però el que realment li interessa és veure les diferents maneres en què pot omplir-lo. Deixant de banda les versions formalistes de l'art, diria que aquesta és la funció d'un bon art-per-l'art. No és una cerca de regles de composició; és una manera de bregar amb el que és desconegut, però respectant-ho en lloc de furta-li trossets.

En coherència amb això, reconec que en transcendir els ordenaments de la ciència i cercar ser només art en la seua versió més pura, aquest pot convertir-se en un instrument per a l'escapisme. Però, per la part positiva, també pot ser utilitzat per a desafiar i reordenar els sistemes vigents en formes noves que enriqueixen allò que és estrictament racional i científista. A l'artista li poden venir al cap coses que no se li acudeixen al científic. Sempre pense que la forma de doble hèlix que finalment va resoldre el problema de les connexions de l'ADN, va ser una solució artística. Francis Crick, que hi va tenir la visió, aparentment havia pres àcid lisèrgic i va haver de transcendir-ne la formació en

---

1 Olga Tokarczuk, *The Books of Jacob*, Riverhead Books, 2022, p. 858.

ciència. Però més enllà d'aquesta contribució concreta, l'art ens ofereix una metodologia per a explorar preguntes que no necessàriament tenen o necessiten resposta. En això hi ha una situació cognoscitiva en què el temps i l'espai no només s'apleguen en una mateixa obra, sinó que ells mateixos també hi poden ser qüestionats.

Hi ha, doncs, preguntes que encara no van ser preguntades, preguntes no contestades, i preguntes que encara no han sigut contestades. Totes les preguntes parteixen del present en el qual són formulades i es basen en informació dipositada en el passat. I totes s'obrin a un futur en què habiten les respostes. En allò que als nostres ulls és una selva de signes d'interrogació, algunes preguntes són accessibles, d'altres no. De les accessibles, algunes, més tard, reverteixen al que per a llavors ja és una part del passat.

L'obra d'art és el lloc de trobada d'aquests dilemes. En aquest espai intenta situar les preguntes que tenen respostes, però que no poden revertir-se. Són les que continuen habitant el futur i anomenem misteri. Aquesta potser és l'explicació de per què una resposta contundent i sense ambigüitats —una que esborra la pregunta— no permet que l'obra d'art sobrevisca més enllà de la seua pròpia declaració. És quan l'obra permet generar més preguntes —en el procés que és part del «misteri»— que aquesta manté interès per a les generacions següents en lloc de morir en la banalitat del present. Hi ha obres denotants que indiquen el que són i acaben ací mateix, i obres detonants, que desencadenen processos impredecibles.

De pas, això també ens porta a entendre millor la diferència entre representació i presentació. La representació, com indica la paraula, presenta novament alguna cosa que ja va ser presentada, alguna cosa coneguda que pertany al passat i és un refregit per al present. És la resposta simple a una pregunta que ja va ser preguntada i contestada. Això no vol dir que l'art representatiu un camp d'exploració, però no de colonització, no s'ensenya a les escoles. La gran resposta confessa és que aquestes coses no tenen aplicació pràctica. Altrament dit, és millor obeir i no imaginar. Ací és, precisament, on conflueix l'educació amb el poder.

Tenim llavors quatre processos possibles: 1) Fer ús de les artesanies tradicionals de les anomenades «belles arts» el grup de les quals lentament es va ampliant, i assumir que tot el que es fa amb elles automàticament és art. 2) Assumir que tot el que fem és art perquè som artistes, i potser fer que tot el

que fem tinga un biaix estètic sense preocupar-nos per res més que això. 3) Fer ús del «plus» de l'obra d'art com a cerca dorsal de la nostra creació, mantenint obertes les possibilitats d'ús i entenent que la definició del camp artístic abasta tots els mitjans imaginables. 4) Fer ús de la imaginació artística com una manera de mantenir un coneixement transdisciplinari en la seua màxima complexitat i compleció.

Els dos primers punts fan referència a l'art tradicional i al que més o menys passa ara, ja siga professional o no. El tercer punt descriu l'artista professional, i el quart punt, el que hauria de succeir en el procés de l'educació de tot el món, aplicat tant als artistes com als no artistes. És ací on hi ha dos tipus d'obstacles: Un és l'aplicabilitat; l'altre és la confusió que hi ha entre enginy i creació. Tots dos ens limiten la imaginació. En el cas de l'aplicabilitat, és a dir la possibilitat d'ús, i en el nostre món també de monetització, ens fa instintivament afavorir el que és funcional per damunt del poètic. Quant a enginy i creació, l'enginy empra el que és conegut per a recombinar-ho i augmentar-ne l'eficiència. La creació contribueix a fer una cosa nova que no hi era abans. De la mateixa manera que la idea d'entrenament va usurpar la paraula educació, la idea d'enginy està usurpant la paraula creació. Ambdues, en la seua utilitat, estan amputant la nostra habilitat d'imaginar.

Per la mateixa època en què Kant proclamava que l'art és una activitat que no té propòsit o utilitat, els autors de la Constitució dels Estats Units proposaven el 1788 que calia «protegir i promoure el progrés de les ciències i de les arts útils donant als autors i inventors per temps limitats el dret exclusiu als seus escrits i descobriments». Òbviament les arts inútils no hi mereixien ser esmentades, amb la qual cosa es fixava legalment que l'important era el previsible i la certesa en la mesura aquests foren funcionals. Allò desconegut es limita al que encara no sabem, però que és possible saber. L'impossible de saber no existeix atès que és inútil. L'art existeix en la mesura que és monetitzable. Com a metodologia del coneixement per a acostar-nos a l'impossible, millor no parlar.

Això ens porta al currículum *stem*, el que fa predominant la ciència, la tecnologia, l'enginyeria i les matemàtiques. És a dir, la utilitat proposada pels fundadors dels Estats Units. Però en el seu moment els Estats Units, igual que molts altres llocs, estaven construint la seua nació-estat. Va ser l'època en què la Revolució Francesa va crear les escoles politècniques on es mesclava la tasca tècnica amb la cultura, un model que després va condir a Europa

durant el segle XIX i els principis de la Revolució soviètica. Si bé la sigla va sorgir fa poc més de dues dècades, la idea d'una necessitat explícita ve del temps que la Unió Soviètica va llançar el seu Sputnik, i els Estats Units es van autopercebre en desavantatge militar. En unes altres paraules, *stem* no va ser el producte d'un raonament pedagògic o de pensar en les necessitats dels estudiants. Va ser el producte d'una política economicomilitar que va fer que la resta del món pensés en termes de competitivitat internacional i conformar la ment de l'estudiantat per a servir aquests interessos. Es va arribar a l'extrem que un ministre espanyol va ser capaç de declarar públicament que els estudis d'art són una pèrdua de temps i que calia concentrar-se en la tecnologia. Mentre que per regla general ningú gosa fer aquest tipus de declaració públicament, la planificació educativa promou aquest tipus d'educació.

Hi ha alguns esforços de protegir l'art i les humanitats en general, i s'hi juga amb la sigla anglesa. A vegades apareix la A d'art per a fer *steam*, o la H d'humanitats per a un *shtem*. Però aquests esforços es limiten explícitament a intentar enriquir i millorar els estudis tecnològics amb idees provinents de la resta de disciplines. I fins i tot en la descripció oferta per la UNESCO per a la promoció de la transdisciplinarietat en l'educació del segle XXI es parla d'«ensenyar i aprendre sobre la construcció de significats en el context dels problemes i temes del món real».²

En un món a punt de desintegrar-se pel desequilibri ecològic, la fam i la malaltia, és comprensible que s'apel·le als coneixements pràctics que poden ajudar a solucionar els problemes. No hi ha manera de criticar aquesta posició. Però, sí, pot ser contextualitzada i considere que és important fer-ho. En primer lloc, aquesta mateixa educació pràctica va ser la que va causar tots els problemes que hem de solucionar. És una aproximació mecanicista que, integrada a la cobdícia del lucre, va acabar desarmant l'harmonia ecològica de forma irreversible. Però és fàcil culpar la nostra addicció al que és pràctic.

Més difícil és entendre que el lleure i la inutilitat no són un luxe reservat a uns pocs que tenen poder. El lleure i la inutilitat ens donen un marc de referència per a entendre correctament el treball, la utilitat i els interessos que

---

2 <http://www.ibe.unesco.org>

en controlen la distribució. La culpable, llavors, no és l'addicció, sinó l'educació compartimentalitzada que va impedir entendre que el possible només té sentit al costat de l'impossible, i que l'art és el que construeix el pont. És un pont tan vast que abraça totes dues zones, i on el «plus» ens permet circular-hi. L'educació que ens és donada insisteix a tallar aquest pont i declarar que una de les parts connectades no existeix. En aquesta distopia la paraula art continua sent utilitzada, però com si pertanguera a la zona del possible. La paraula pretén assegurar-nos que estem en possessió completa de les nostres facultats. Però les nostres facultats cognoscitives es van atrofiant, i com més va més ens acomodem a un sistema d'esclavitud embellida, vivint per a treballar i treballant per a viure, amb la desocupació com a únic lleure accessible, un lleure que només serveix per a esperar l'aparició d'una nova feina, i que desconeix allò poètic perquè és una pèrdua de temps.

Organitza i col.labora

avan espais rurals
de recerca
contemporània

FORCALL

ALTURA

VIVER

VILAFRANCA

VILANOVA
D'ALCOLEA

UJI UNIVERSITAT
JAUME I
Programa d'Extensió Universitària
PEU

 GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

 Diputació
de Castelló

CCCC
Centre del Carme
Cultura Contemporània

CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA